

Tvorba imenica obilježena značenja u mjesnome govoru Lopara

Matahlija, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:763179>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Martina Matahlija

**Tvorba imenica obilježena značenja u mjesnome govoru
Lopara**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Martina Matahlija

Matični broj: 0009060995

**Tvorba imenica obilježena značenja u mjesnome govoru
Lopara**

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentorica: red. prof. dr. sc. Silvana Vranić

Rijeka, 15. studenoga 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Martina Matahlija, studentica na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i *Popis izvora*.

Izjavljujem da niti jedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada te da koji dio rada krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Rijeci, 15. studenoga 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
1.1. Motivacija i sadržaj radnje	3
1.2. Metodologija.....	5
1.3. Riječ o Loparu	6
1.4. Istraženost rapskih govora	8
1.5. Klasifikacija čakavskoga narječja	11
1.6. Jezične značajke ikavsko-ekavskoga čakavskoga dijalekta i mjesnoga govora Lopara.....	14
2. O TVORBI RIJEČI U HRVATSKOME STANDARDNOME JEZIKU I U ORGANSKIM IDIOMIMA	21
2.1. Sufiksalna tvorba imenica u hrvatskome standardnome jeziku i u organskim idiomima	26
2.2. Sufiksalna tvorba umanjenica u hrvatskome standardnome jeziku i u organskim idiomima.....	27
2.3. Sufiksalna tvorba umanjenica u mjesnome govoru Lopara.....	29
2.3.1. Tvorba umanjenica muškoga roda	29
2.3.2. Tvorba umanjenica ženskoga roda.....	32
2.3.3. Tvorba umanjenica srednjega roda	35
2.3.4. Glasovne promjene pri tvorbi umanjenica	37
3. SUFIKSALNA TVORBA UVEĆANICA U HRVATSKOME STANDARDNOME JEZIKU I U ORGANSKIM IDIOMIMA	39
3.1. Sufiksalna tvorba uvećanica u mjesnome govoru Lopara.....	39
3.1.1. Tvorba uvećanica muškoga roda.....	39
3.1.2. Tvorba uvećanica ženskoga roda	42
3.1.3. Tvorba uvećanica srednjega roda.....	45
3.1.4. Glasovne promjene pri tvorbi uvećanica.....	46
4. ZAKLJUČAK	49
5. SAŽETAK	52
6. SUMMARY	53
7. LITERATURA	54

1. UVOD

1.1. Motivacija i sadržaj radnje

Loparski govor nije zasebno istražen u dijalektološkoj literaturi. Istraživani su rapski govori u cjelini, ali ne i samo loparski govor. To mi je bilo važno kad sam odlučila istražiti govor s kojim sam u kontaktu od djetinjstva. Istraživanje govora započela sam na izbornom kolegiju *Dijalektologija hrvatskoga jezika: terenska istraživanja* u VI. semestru na preddiplomskom studiju *Hrvatskoga jezika i književnosti*. Kolegij je bio izrazito zanimljiv jer smo morali snimiti govor koji je nama blizak, ali ne samo to, slušali smo govore svih naših kolega koji su upisali isti kolegij i tako se još bolje upoznali s govorima Lijepe Naše. Kad smo snimili odabrani govor, počelo je i naše istraživanje. Napravljen je zvučni zapis ogleda govora koji je kasnije transkribiran, tj. zapisan i akcentuiran. Slušanje i ponovno preslušavanje govora pomoglo nam je kako bismo što bolje naučili čuti i razlikovati akcente koji su karakteristični za naš govor. Nakon odslušanoga i položenoga izbornoga kolegija odlučila sam pisati i završni rad na temu *Pripadnost mjesnoga govora Lopara čakavskom narječju*. Ljubav prema rodnome govoru je i dalje bila prisutna, a želja za daljnjim istraživanjem još veća. Kada sam upisala diplomski studij, ponudila nam se prilika da upišemo kolegij *Njegovanje kulturne baštine: izrada školskih dijalektnih rječnika*. To mi se činilo izvrsnim i, naravno, upisala sam taj kolegij. Zadatak je bio, kao što se može vidjeti iz samog naziva kolegija, izraditi dijalektni rječnik odabranoga govora. Ponovno smo išli na teren i prema upitniku *Hrvatskoga jezičnog atlasa* snimali riječi iz semantičkoga polja koje smo sami izabrali. Odabrala sam semantička polja: čovjek i dijelovi tijela te priprema hrane i jela. Bio je to zahtjevan i zanimljiv zadatak. Na odluku da pišem diplomski rad na temu *Tvorba imenica obilježena značenja u mjesnome govoru Lopara* potaknule su me prof. dr. sc. Silvana Vranić i asistentica dr. sc.

Ivana Nežić svojim pristupom prema samim kolegijima, kao i načinom na koji su prenosile znanje.

Ovaj diplomski rad obradit će temu iz područja tvorbe riječi na kojemu će se promotriti: tvorba umanjenica i uvećanica u čakavskome mjesnome govoru, govoru Lopara.

Na početku rada prikazana su geografska, kulturna i jezikoslovna obilježja mjesnoga govora Lopara koji se nalazi unutar rubnoga poddijalekta ikavsko-ekavskoga čakavskoga dijalekta.

Sljedeće poglavlje posvećeno je tvorbi riječi u hrvatskome standardnome jeziku koje je poslužilo kao teorijsko polazište za manje zastupljenu dijalekatnu tvorbu riječi u hrvatskome jezikoslovlju. Slijedi sufiksalna tvorba umanjenica u hrvatskome standardnome jeziku i organskim idiomima. Nakon kratkoga teorijskoga dijela uslijedila je tvorbeni analiza na kojoj je promatrana sufiksalna tvorba umanjenica. Taj dio rada detaljnije prikazuje sufiksalsnu tvorbu u mjesnome govoru Lopara jer se njome upravo i tvore umanjenice. U analizi su obrađeni sufiksi svih triju rodova, a najveći naglasak stavljen je na najplodnije sufikse u istraživanom govoru. Posebna pozornost dana je i pojavi glasovnih promjena na tvorbenim šavovima koje dolaze pri tvorbi umanjenica u mjesnome govoru Lopara.

Posebno poglavlje posvećeno je tvorbi uvećanica u mjesnome govoru Lopara. Također, slijedi kraći dio o sufiksalsnoj tvorbi uvećanica u hrvatskome standardnome jeziku, a zatim tvorbeni analiza na kojoj je promatrana sufiksalsna tvorba uvećanica govora Lopara. Kao i kod umanjenica, tako su i kod uvećanica obrađeni sufiksi svih triju rodova te je naglasak stavljen na najplodnije sufikse. Isto tako, posebna pozornost je dana glasovnim promjenama na tvorbenom šavu prilikom tvorbe uvećanica u mjesnome govoru Lopara.

U zaključku će biti prikazani sažeti rezultati provedene tvorbe riječi u govoru Lopara na temelju svih prikupljenih podataka.

1.2. Metodologija

Cilj je ovoga rada bio istražiti umanjence i uvećance, pri čemu je poslužila ponajprije građa prikupljena za izborni kolegij *Njegovanje kulturne baštine*, u različitim semantičkim poljima: društveni život, čovjek i dijelovi tijela te hrana iz upitnika za *Hrvatski jezični atlas*. Poslužila sam se svojim završnim radom, literaturom o čakavskom narječju, a pri istraživanju pomogle su mi i bilješke s odslušanih kolegija nositeljice prof. dr. sc. Silvane Vranić: *Čakavsko narječje*, na kojem smo se cijeli semestar bavili čakavskim narječjem, *Dijalektologija hrvatskoga jezika: terenska istraživanja*, na kojem sam skupila građu za završni rad, te *Njegovanje kulturne baštine: izrada školskih dijalekatnih rječnika*, na kojem sam skupila dio građe za svoj diplomski rad. Početna faza bila je odvojiti imenice iz rječničke građe koje su provjerene terenskim istraživanjima. Bilo je potrebno pronaći ispitanike ili ispitanice govora Lopara s kojima bih još dublje istražila tvorbu imenica koje sam opet provjerila terenskim istraživanjem. Sastavljen je konačan popis riječi, odnosno upitnik koji se sastojao od 316 imenica. Nakon toga pristupila sam terenskom istraživanju u koje su bili uključeni: Marija Mušćo, rođena 1952. godine i Antun Mušćo, rođen 1949. godine. Osim, navedenih ispitanika, uključeni su primjeri ispitanice Marije Matahlije, rođene 1933. godine, koju sam snimala na kolegiju *Terenska istraživanja*. U terensko istraživanje uključila sam baš njih jer su oni izvorni govornici mjesnoga govora Lopara. Nisu napuštali mjesto radi školovanja ili nekoga drugog razloga. U istraživanje sam uključila ispitanike oba spola kako bih vidjela koliko ima sličnosti ili razlike između govornika različitih spolova.

Ispitivanje se provodilo tako što su se ispitanicima nudile imenice iz upitnika u polazišnom obliku, a oni su morali izgovoriti njihove umanjene i uvećane, ako postoje. Odnosno, trebali su odgovoriti kako bi rekli „malo“ ili „veliko“ onoga što znači polazišna imenica. Ispitivanje je snimljeno kako bi se ti zvučni zapisi mogli kasnije iskoristiti za akcentuiranje prikupljenoga materijala.

1.3. Riječ o Loparu

Oj Lopare, na otoku Rabu

kinan kراسiš Dalmaciju mladu.

Oj Lopare, biseru otoka,

ti mi mamiš suzicu iz oka.“

(Sandra Jerić-Maljić: „Murtelica“ Rab, Lopar 1999., prof. kroatistike i južnoslavenskih filologija)

Otok Rab smjestio se u području Kvarnera, ispod Velebita između triju otoka: Krka, Lošinja i Paga. Rab je po veličini četvrti kvarnerski otok. Njemu pripadaju i okolni otoci, od kojih je potrebno spomenuti nešto veće otočiće, kao što su Goli otok, Grgur, Dolin. Na Rabu ima sedam naseljenih mjesta: Barbat, Banjol, Kampur, Palit, Mundanije, Supetarska Draga, Suha Punta i Lopar.

Mjesto Lopar nalazi se na sjeverozapadnom dijelu otoka, na istoimenom manjem poluotoku. Od grada Raba udaljen je cestom dugom 15 km. Loparski poluotok flišnog je sustava i sastoji se od brežuljkastog pobrđa i loparskog polja. Loparskom prostoru pripada i poluotok Sorinj, kao dio vapnenačkog hrpta Kamenjaka.

Loparski je poluotok brežuljkasti kraj s prstenasto raščlanjenim reljefom i bizarnim mikroreljefnim oblicima, kao što su zemljane piramide, kule i stupovi.

Obala je vrlo razvedena, uglavnom plitka, niska i pristupačna, s 22 pješčane plaže. Najpoznatija i najveća je „Rajska plaža“, dugačka 1,5 kilometar, duž koje su smješteni najvažniji turistički kapaciteti mjesta. Naselje Lopar koje je sastavljeno od nekoliko manjih naseljenih cjelina zaselačkog karaktera proteže se uglavnom na kontaktu pobrđa i polja. Danas se prostire kontinuirano od loparske uvale na sjeverozapadu do uvale Crnika na jugoistoku loparskog poluotoka. Prema posljednjem popisu stanovništva u Loparu živi 1191 stanovnik i na petome je mjestu nakon Banjola, Palita, Kampora i Barbata. Pogodnosti ovog kraja za turizam pridonose povoljne klimatske prilike, toplo more i vegetacijski pokrov. Obala poluotoka Lopar proteže se od uvale Pristanišće do rta Sorinj. Stvarna dužina loparske obale iznosi 25,5 km. Ona je razvedenija u odnosu na druge rapske obale. To je uglavnom plitka, niska i pristupačna obala akumulacijskog tipa na kojoj u uvalama prevladava sitan i pjeskovit materijal koji narod zove mel. Loparske uvale tijekom ljeta zaposjedaju turisti koji na žala mogu doći manjim plovilima ili u novije vrijeme probijenim putovima.

Značenje imena Lopar različito se objašnjava. Neki smatraju da ime Lopar potječe od predslavenskog, a možda čak iz predrimskog razdoblja. Drugi smatraju da je ime Lopar grčkog podrijetla i da potječe od imena grčkog otoka Paros, koji je u antičko vrijeme bio poznat po mramoru. Pretpostavlja se da se polukristalasti vapnenac, odnosno mramor od davnina iskorištavao i na Golom otoku i kod Lopara, pa je najbliža lokacija dobila ime Novi Par, odnosno latinski Neoparo ili Epario, koje se kasnije pretvorilo u Lopar. Treći smatraju da je ojkonom Lopar slavenskog metaforičkog porijekla te da ime dolazi od lopate ili plitice. (Turk, Turk – Šarić 2010: 36).

Što se same povijesti Lopara tiče, poznato je da su se Grci i Liburni brodovljem sukobili negdje između otoka Krka i Raba, pa se pretpostavlja da su Zidine na Loparu grčki vojnički logor. To potvrđuju i nazivi za lokalitete u blizini danas zatranog izvora Siće, koji su stari Loparani zvali Grecija ili izvor

od Grecije. Zidine su ustvari bile gradina s kontrolom, obrambenom i sklonišnom funkcijom, najvjerojatnije s kontinuitetom od antike do ranog bizantskog vremena. Nakon toga na područje Lopara došli su Kelti, a zatim i Rimljani koji su ovdje vladali do pada Rimskog carstva 476. godine. Neko je vrijeme otok Rab bio pod vlašću Ostrogota i Bizanta. (Turk, Turk – Šarić 2010: 36).

Povijesni razvoj loparskog prostora i otoka Raba moguće je podijeliti u 6 etapa: od Liburna do doseljenja Slavena, od slavenskog doseljenja do 1409. godine, razdoblje mletačke vlasti, austrijska odnosno austrougarska etapa, razdoblje u okviru južnoslavenske države i suvremena etapa samostalne Hrvatske (Turk, Turk – Šarić 2010: 10).

Otok je od 1409. godine bio pod vlašću hrvatskih kraljeva, Mlečana, Bizanta i ugarsko–hrvatskih kraljeva. Ladislav Napuljski je 1409. godine predao svoja prava nad Dalmacijom Mlečanima te je tako i otok Rab pao pod mletačku vlast iste godine. Nakon mletačke vlasti Rab zajedno s Dalmacijom pada pod austrijsku vlast. Nakon 1. svjetskog rata Rab je bio pod talijanskom okupacijom, a kasnije pada pod njemačku vlast. Upravo su gore navedene države, koje su imale vlast nad otokom Rabom, utjecale i na govor otoka i u njega unijele brojne značajke te dovele otok Rab u kontakt s drugim jezicima i ostavile trag koji se i danas bilježi kod naših govornika.

1.4. Istraženost rapskih govora

Rapski su govori u posljednjih sto godina djelomično istraživani. Istraživan je ili samo jedan mjesni govor ili samo pokoja jezična značajka u svima.

Najcjelovitija je rasprava o jednome mjesnom govoru na otoku Rabu objavljena prije 120 godina. Riječ je o raspravi Marcela Kušara *Rapski dijalekt* iz 1894. godine. U toj je raspravi autor na 54 stranice prikazao najvažnije značajke, kako on i sam kaže, rapskog dijalekta, a riječ je o mjesnom govoru Raba. Istražujući mjesni govor Raba navodio je samo pokoji primjer iz govora Kampora, Banjola, Supetarske Drage i Lopara.

Tako Kušar navodi: „Po selima govori se jedino „hrvacki“, a od građana umije svaki hrvacki i tim se jezikom i služi u drugovanju sa seljanima; nu između sebe govore oni sada ponajviše talijanski, osobito mlađi naraštaj. Ali ta prevlast talijanskog jezika u gradu nije ipak odavna, već je tek od austrijske zapreme, jer stariji ljudi umiju još pripovijedati, kako se je nekada u Rabu i u uglednijim kućama govorilo samo hrvacki. Hrvacki je dijalekat po svem otoku gotovo isti: jedina mjesta, u kojima se malo drugačije govori, jesu Lopar, grad i Barbat: govor loparski nalik je ponešto na dijalekt krčke, te ima neke osobitosti, koje se naprijed spominju; gracko je narječje, kako se naprijed vidi, silno natrunjeno talijanskim elementima; a barbacko nanosi (u većine seljaka) malo na štokavski dijalekt, jer Barbaćani druguju najviše na štokavačkim 'Vlasima' (Kušar 1894:1).

Mate je Hraste radi dijalektoloških istraživanja boravio na Rabu te je 1956. godine objavio *Osobine suvremene rapske akcentuacije*. U tom članku Hraste je iznio svoja opažanja i razmišljanja o naglasnom sustavu u rapskim govorima. Rapsku akcentuaciju, u odnosu na stanje koje je prikazano u članku *Rapski dijalekt* Marcela Kušara iz 1894. godine, zahvatilo je nekoliko inovacija: u gradskom se govoru gube i zanaglasne i prednaglasne duljine, taj je proces u jednim gramatičkim kategorijama završen, a u drugima je još u tijeku, što se očituje u alternativnim ostvarajima. Također u gradskome se govoru kratkosilazni akcent prenosi na slog sa starom dužinom u svim promjenjivim riječima, a ponekad se taj isti akcent prenosi na prethodni kratki slog bez

izmjene. Poticaj tim inovacijama M. Hraste vidi u štokavštini te govori kako su se one dogodile puno brže na otoku Rabu nego na drugim dalmatinskim otocima (Hraste 1955: 166).

Iva je Lukežić istraživala 1985. za potrebe doktorske disertacije posebnim upitnikom određene jezične značajke velikoga broja govora koje je kasnije uključila u ikavsko-ekavski dijalekt. U govorima na otoku Rabu stavila je naglasak na akcentuaciju, ali i druge značajke. Istražila je svih osam mjesnih govora. Iva Lukežić tako govori kako je 1987. godine boravila nekoliko dana u mjestu Rabu i ispitivala za potrebe dijalektološkog atlasa suvremeni govor mjesta Rab. Ona navodi: „Riječ je o opsežnu ispitivanju s preko 2000 pitanja, pri čemu su mi informanti bile četire osobe rođene u gradu Rabu u prvom desetljeću ovog stoljeća, što je osobito značajno jer je mjesto Rab u međuvremenu izgubilo svoje autohtono stanovništvo, a s njime i svoj izvorni mjesni govor. Govor današnjeg stanovništva mjesta Raba nije autohton, nego se rabi stanovita općerapska koine u kojoj se potiru izrazite lokalne jezične značajke, a ističe ono što je zajedničko svim rapskim govorima“ (Lukežić 2000: 328).

Iva Lukežić zaključuje da je na temelju svega do sada zabilježenog moguće ipak o govorima na otoku Rabu sačiniti stanovitu sintezu, i to na nekoliko razina:

1. Sa sigurnošću je utvrđeno da su svi govori na otoku Rabu čakavski, jer su u njima vidljive općečakavske crte.
2. Svi rapski govori pripadaju središnjemu čakavskom dijalektu.
3. Govori na otoku Rabu zajedno s nekim susjednim govorima čine jezični prijelaz između čakavskih govora sjevernog, i čakavskih govora središnjeg areala.
4. U rapskim govorima ima i specifičnih jezičnih pojedinosti, koje u cjelini s ostalima čine posebnu dijalektološku sliku u kojoj se

svi rapski govori vide kao zasebna grupa govora (Lukežić 2009: 328).

1.5. Klasifikacija čakavskoga narječja

Čakavsko narječje jedno je od tri narječja hrvatskoga jezika, uz kajkavsko i štokavsko. Naziv narječje dobiva po zamjenici *ča*. Čakavski govori prostiru se na Jadranskoj obali, otocima, dok u Lici i Pokuplju prodiru duboko u kopno. Čakavskim govorima pripadaju svi otoci od Krka do Lastova i Korčule. Otok Mljet je prvi štokavski otok. Izuzetak su štokavski govori: Račišće na Korčuli, Sućuraj na Hvaru, Sumartin na Braču i Maslenica na Šolti. Štokaviziran je i južni dio otoka Paga. Što se tiče kopnene granice, ona obuhvaća Istru, osim crnogorskoga sela Peroj, donekle i štokavsko-čakavska naselja na jugozapadnoj obali južno od Pule sve do Premanture. U čakavske govore pripada i Hrvatsko primorje od Novoga Vinodolskoga do Privlake na rtu sjeverozapadno od Zadra. Uz te govore pripada mu i zapadna polovica poluotoka Pelješca, no i tamo je vidljiv jak štokavski utjecaj. Obala je od Privlake do ušća Cetine uglavnom čakavska, s time da se čakavski govori ograničavaju samo na uzak pojas uz more, nešto šire jedino u splitskoj okolini. Taj je pojas na više mjesta prekinut pojedinačnim ikavskim štokavskim naseljima na samoj obali (Zaton, Krmčina, Pirovac, okolica Šibenika, Seget). Čakavsko narječje prodire i duboko u kopno, a to je linija koja obuhvaća govore od zaleđa Hrvatskoga primorja sve do tokova Dobre i Mrežnice. Jedan krak ide prema Kupi do blizine Karlovca, dok se drugi spušta od Oštarija preko Brinja u dolinu Gacke u Lici. U Žumberku se nalazi mala skupina naselja oko Jurkova Sela koja pripadaju čakavskim govorima (Brozović: 1988: 80).

Svi su ti kopneni govori pod jakim utjecajem kajkavskoga narječja. Dalibor Brozović u svojoj knjizi *Čakavsko narječje* navodi: „Prvotno čakavsko

područje bilo je znatno veće od današnjega. Obuhvaćalo je Istru, otoke i Pelješac uglavnom u današnjem opsegu, ali na kopnu je čakavsko-štokavska granica bila posve drugačija, najvjerojatnije je slijedila Unu od ušća ili blizine ušća do gornjeg toka i nastavljala se bilom Dinare na gornji tok Cetine, a onda dalje tekla Cetinom do njezina ušća. Iznošene su pretpostavke da se čakavština u dubljoj prošlosti prostirala i istočnije od Cetine, u današnjem Makarskom i Dubrovačkom primorju, ali one nisu utemeljene. Ta su područja oduvijek štokavska, a neke starije osobine koje ih vežu za čakavsko narječje ili bar za susjedne čakavske govore, nisu posljedicom hipotetskog čakavskog supstrata, nego su prirodne pojave u starom susjedstvu, pa i govore s čakavske strane povezuju na tom terenu neke stare crte sa štokavštinom“ (Brozović 1988: 81).

Čakavsko se narječje proteže i izvan granica Republike Hrvatske, u Austriji, točnije u Gradišću, zatim u Mađarskoj, Slovačkoj te u Sloveniji (Brozović 1988: 81).

Čakavsko se narječje u hrvatskoj literaturi tradicionalno dijelilo na šest dijalekata na temelju određenih jezičnih kriterija.

U knjizi *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski* Dalibor Brozović dijeli čakavsko narječje na šest dijalekata: buzetski ili gornjomiranski, jugozapadni istarski ili štokavsko-čakavski, sjevernočakavski ili ekavskočakavski, srednjočakavski ili ikavsko-ekavski, južnočakavski ili ikavskočakavski, lastovski ili jekavskočakavski dijalekt (Brozović 1988: 87-88). Osnovni su kriteriji podjele čakavskoga narječja prema Brozovićevu tumačenju: refleks jata, starohrvatska skupina *št'*, *žd'* i naglasak, i to samo uvjetno, jer se najpogodnija akcentska podjela ne podudara s refleksom jata, a osim toga, potonji je odraz manje bitan nego akcenatske osobitosti iskorištene u podjeli štokavskog i kajkavskog narječja. Naglasni odnos najrelevantniji za čakavštinu može se izraziti formulama *stârī stârci* na zapadu, *stâri stârci* na jugu i *stâri stârci* na prijelaznom pojasu (Brozović 1988: 87).

Josip Lisac u knjizi *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje* (2009) navodi podjelu čakavskoga narječja na sljedeće dijalekte: buzetski, jugozapadni istarski, sjevernočakavski, srednjočakavski dijalekt, južnočakavski dijalekt i lastovsku oazu.

Iz navedenih podjela vidi se razlika u nazivu za govore koji obuhvaćaju jedan dalmatinski otok: Brozović govore otoka Lastova smatra prikladnim nazvati dijalektom, dok Lisac smatra da je preciznije nazvati ih lastovskom oazom.

Većina dijalekata ponajprije se razlikuje po refleksu jata. U čakavskom narječju zabilježena su četiri refleksa jata: ekavski, ikavski, ikavsko-ekavski i jekavski¹.

U knjizi *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt* Iva Lukežić na temelju teritorijalnog kriterija i kriterija grupiranja stanovitih jezičnih pojava dijeli ikavsko-ekavski dijalekt na tri poddijalekta:

1. primorski poddijalekt
2. kontinentalni poddijalekt
3. rubni poddijalekt (Lukežić 1990: 105).

Trećemu podsustavu ikavsko-ekavskoga dijalekta, rubnom poddijalektu, pripada i mjesni govor Lopara, što je u literaturi već istaknuto (Lukežić 1990: 111).

¹ Ovaj refleks jata potvrđen je samo u lastovskom dijalektu, odnosno u četiri mjesna govora otoka Lastova (Lisac 2009: 181).

1.6. Jezične značajke ikavsko-ekavskoga čakavskoga dijalekta i mjesnoga govora Lopara

Rubni poddijalekt, pa tako i loparski mjesni govor, obilježen je nizom značajki koje ga određuju kao podsustav čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta. U rubnom poddijalektu ističu se određene prozodijske, fonološke i morfološke značajke.

Svaka od navedenih značajki bit će potvrđena primjerima iz mjesnoga govora Lopara.

Iva Lukežić u knjizi *Čakavsko ikavsko-ekavski dijalekt* (1990) ističe kako se jat u nekim riječima ostvaruje kao ikavski, a u nekim kao ekavski. Kao objašnjenje navodi pravilo Jakubinskij-Meyer.

Ovo pravilo sastoji se od dva dijela: prvi sadrži pravilo za ekavski refleks, a drugi se odnosi na ostale pozicije u kojima je refleks ikavski.

Prvi dio pravila utvrđuje odnose konsonanta i vokala, koji su u poziciji iza \hat{e} izazivali ekavski refleks: $\hat{e} + d, t, n, r, l, s, z + a, o, u, e, i, \emptyset = e$.

Kasnije su istraživači nadopunili ovaj dio pravila, navodeći da je ekavski refleks uslijedio u takvoj poziciji i kad su konsonanti s gornje skale nalazili u konsonantskim skupinama $st, zd, sn, sm, zn, zm, zl, zv, sl, sv, tr, dr$. U svim je ostalim pozicijama $\hat{e} > i$.

Refleks jata određen je polaznim oblikom određene riječi i ne mijenja se više u drugim oblicima iste riječi ni u riječima izvedenim iz osnove u kojoj je \hat{e} u ostalim oblicima paradigme ili u motivaciji. Polazni je oblik u imenica u nominativu jednine, u pridjevu nominativ jednine muškog roda, u glagolskom pridjevu radnom oblik jednine muškog roda, a u glagola infinitiv (Lukežić 1990: 13).

Među najznačajnijim i primarnim značajkama rubnoga poddijalekta, a tako i mjesnoga govora Lopara, ističe se ikavsko-ekavski refleks jata po Jakubinskij-Meyerovu pravilu. Neki primjeri uzeti su izvorno iz ogleđa govora, a neki su dobiveni naknadnim usmenim ispitivanjem.

$\check{e} + t, d, n, l, r, s, z + a, o, u, \emptyset = e$, a u svim ostalim slučajevima $\check{e} > i$

- a) ispred *t*: *cvěće, lěto*
- b) ispred *d*: *sūsěda, oběd, sedīn, besěda*
- c) ispred *n*: *stěna, kolěno*
- d) ispred *l*: *tělo, dělala, běle*
- e) ispred *r*: *věrovat*
- f) ispred *s*: *těsto, město*
- g) ispred *z*: *zvězda*

U sljedećim primjerima \check{e} se reflektirao kao *i*: *Rika, đīci, mīša², dīte, divōjka, prīko, vičėru, svīčė, vrīme; zamīsīt, imīl, dōli, gōri*.

Po svojoj akcentuaciji mjesni govor Lopara pripada skupini starijih akcenatskih sustava koji nemaju zavnutog akcenta ni u sustavu ni u govoru pa su na obje razine dvoakcenatski (Lukežić 1990:49). Mjesni govor Lopara pripada skupini govora koja ima samo prednaglasnu duljinu.

Između kvantitete i kvalitete samoglasnika može se uspostaviti pravilo: nijedan dugi samoglasnik ne može stajati iza akcenta, nego ispred akcenta ili pod akcentom. Svih pet kratkih samoglasnika mogu biti pod akcentom, ispred i iza akcenta.

Distribucija prozodijskih jedinica:

- kratki akcent \grave{a} može stajati:
 - na početnom slogu: *mòrin, nàzad, nèma, ìdaše*

²Prezent glagola miješati

- na središnjem slogu: *poslùšat, moràhi, vazèmaše*
- na finalnom slogu: *ondà, pušcàt, kakò*
- dugi akcent *â* može stajati:
 - na početnom slogu: *blâgo, kûpit, vîle, têški*
 - na središnjem slogu: *rekâše, têški, Dalmâciju, hotêli*
 - na finalnom slogu: *luzâr, rugâl, facôl, Mućêl*
- nenaglašena duljina može stajati:
 - ispred kratkoga akcenta *à*: *ozîmcà, prâscà, osândesèt, klempūtàla*

Za čakavski je vokalizam karakterističan refleks prednjega nazala koji je imao dvije faze.

1. stariju fazu s prijelazom *jê-, čê-, žê* u *ja, ča, ža*, npr. *jazik, čati, žati*
2. noviju fazu s refleksom *ê > e* (*mêso > meso*).

Starija faza seže daleko u prošlost kad se */ě/* iza palatala mijenjao u */a/*. Ta je promjena bila u čakavaca mnogo dosljednija (npr. *njazlo*) te se u njih protekla i na slučajeve s *ê* iza palatala. M. Moguš navodi kako nije riječ o nekoj sporadičnoj pojavi koja je zahvatila tu i tamo neku riječ, nego o sustavnoj promjeni na čitavom čakavskom terenu. Ta je pojava danas vrlo rijetka (Moguš 1977:36). Naknadnim ispitivanjem utvrđeno je da u govoru Lopara postoji još nekoliko primjera koji potvrđuju stariju fazu: *žâjan, počât, načât*.

Iako razvoj završnog *-l* nije uvijek dao rezultat vezan isključivo za čakavsko narječje. Završno *-l* javlja se u trima velikim skupinama: jednu čine imenice s pridjevima, drugu muški rod glagolskoga pridjeva radnog, a treću dočetak unutrašnjega sloga. S obzirom na prve dvije velike skupine, čakavsko je narječje podijeljeno na nekoliko zona. U prvoj zoni čuva se završno *-l* bez izuzetaka i u imenica i u glagolskih oblika. To je područje središnje i istočne Istre, Kastavštine, Gorskog kotara, Hrvatskoga primorja i kvarnerskih otoka.

Druga zona ima završno *-l* u N jd. dekliniranih riječi. Obuhvaća područje dalmatinskih otoka. U toj zoni javljaju se i odstupanja pa se završno *-l* reflektiralo u *a*, a u nekim mjestima $l > o$ (Moguš 1977: 82, 83).

Završno slogovno *-l* ostaje neizmijenjeno u govoru Lopara u imenicima, pridjeva i jd. muškoga roda glagolskoga pridjeva radnog *facôl*, *vèsel*, *pogìnul*, *lätìl*.

U govoru Lopara zabilježeni su primjeri specifičnih čakavskih poluglasa u slabom položaju. Poluglas je bio sastavni dio vokalskog inventara starohrvatskoga jezika sve do 12. stoljeća nakon čega se gubi iz jezika na dva načina: redukcijom (u slabom položaju) ili prijelazom u određeni postojeći vokal (u jakom položaju). U svim je južnoslavenskim jezicima zabilježena preventivna vokalizacija, odnosno prijelaz poluglasa u puni vokal, pa i u nekim položajima u kojima je vokal trebao biti reduciran. Do takvih vokalizacija došlo je i u početnim i u finalnim slogovima u riječi kad je redukcija poluglasa mogla izazvati formiranje atipičnih konsonantskih skupina. Čakavsko je narječje posebno zbog toga što se vokalizacija poluglasa u slabom položaju proširuje i izvan prevencije atipičnih konsonantskih skupina. Takvih primjera nije puno, ali oni postoje samo u čakavskim govorima te obilježavaju čakavski sustav u cjelini i njegova su lingvistička posebnost. Puna čakavska nepreventivna vokalizacija očituje se u primjerima: *va*, *kadi*, *kade*, *maša*, *malin* (Moguš 1977: 36). U govoru Lopara zabilježeni su ovi primjeri: *vazèmahu*, *va*, *kadì*.

U članku *O govorima na otoku Rabu* I. Lukežić piše kako u svim govorima na otoku Rabu, pa tako i u mjesnom govoru Lopara, dugi vokali *ā*, *ē*, *ō* mijenjaju kvalitetu, a kratki vokali *a*, *e*, *o* ostaju neizmijenjeni. To je općečakavska crta koja pripada trendu jake vokalnosti u tom jezičnom sustavu. Mijenjanjem kvalitete dugih vokala povećava se broj samoglasničkih fonema s osnovnih pet za toliko novih fonema koliko ima i dugih vokala promijenjene

kvalitete. Mijenjanje kvalitete dugih vokala \bar{a} , \bar{e} , \bar{o} u čakavskim govorima ima dva pravca:

- zatvaranje artikulacije (u tom se slučaju ostvaruju zatvoreni vokali \bar{a} , \bar{e} , \bar{o}) ili potpuno zatvaranje (najčešće se to odnosi na primarni dugi \bar{a} koji artikulacijski prelazi u dugo \bar{o})

Primjeri zabilježeni u govoru Lopara u kojima $\hat{a} > a$: *rekāše, obrāz*

ê > e: susēd, mēsto, brnēštra

- diftongacija dugih vokala \bar{a} , \bar{e} , \bar{o} pri čemu je prvi član diftonga zatvoren vokal (u slučaju diftongacije dugo \bar{a} se ostvaruje kao *oa* ili kao *ua*, dugo \bar{e} kao *ie*, a dugo \bar{o} kao *uo*). U govoru Lopara primjeri diftongacije za ovog istraživanja nisu ovjereni.

Samoglasnom sustavu pripada i vokalno *r* koje je izgubilo korelaciju po kvantiteti, pa postoji samo *ř* koje se realizira kao monoftong. U govoru Lopara fonem /r/ ima osobitu fonetsku realizaciju. Artikulacija /r/ mogla bi se ovako opisati: vrh jezika pomiče se prema srednjem nepcu dodirujući ga vrlo slabo samo rubovima, pa zračna struja slobodno prolazi uz rubove jezika i kroz otvor između jezika i srednjeg nepca, akustički utisak nije tipično suglasnički, nego glas s više vokalne boje³.

Što se tiče fonema /t'/, karakteristična je njegova artikulacija u čakavskom narječju. Čakavski dijalektolozi su upozoravali na poseban izgovor i govorili su kako je čakavsko *ć* veoma meko jer je palatalni element jači. Slično umekšanom *d'* čakavski su dijalektolozi upozoravali na poseban izgovor konsonanta *ć*. Njihove su se konstatacije obično svodile na ovo: čakavsko je *ć* veoma meko, slično ruskom ili češkom *t'* jer je i kod jednog i kod drugog palatalni element nešto jači te se upravo po tome čakavci jako razlikuju od štokavaca i kajkavaca

³Navedenu definiciju preuzela sam iz diplomskog rada nekadašnje studentice Zvezdane Pičuljan. Rad je napisan 1986. godine u Rijeci i obranjen na Pedagoškom fakultetu u Rijeci.

(Moguš 1977: 65). D. Horga je opisao izgovor čakavskoga *ć* ovako: „...vrh jezika se upire nepcem u donje aveole ne dodirujući donje zube. Mjesto dodira jezika s nepcem je gotovo palatalno. U tvorbi akluzije i tjesnaca učestvuje srednji dio jezika, neznatno je slabija zračna struja i još labavija opća artikulacija“ (Moguš 1977: 65). U mjesnome govoru Lopara zabilježeni su mnogi primjeri, npr: *kùt'a*, *zvûncit'*, *kùt'ica*.

Za čakavsko je narječje karakteristična pojava slabljenja šumnika na dočetu zatvorenog sloga⁴. Ta značajka potvrđena je i u mjesnome govoru Lopara i to na sva tri stupnja: na istom stupnju napetosti: *măčku* > *măšku*, *dòktor* > *dòhtor*, *rûčku* > *rûškù*, *làki* > *làhki*, *tràktor* > *tràhtor*, *tòčkice* > *tòškice*, za jedan stupanj: *òpćina* > *òvćina*, za tri stupnja: *pôc* > *pôj*, redukcija početnog člana konsonantske skupine najudaljenijeg od vokala: *pêtsto* > *pêsto*, *hřvatski* > *hřvaski*.

U genitivu množine muškog roda u loparskome govoru preklapaju se gramatički morfemi uobičajeni u sjevernih čakavaca (nulti morfem Ø ili morfem *-i* ili *-ih* u sva tri slučaja bez prethodnog proširka osnove) s oblicima karakterističnim za čakavce središnjega i južnoga otočkog areala te Senja, ličkog i kontinentalnog čakavskog područja (nulti morfem Ø s prethodnim obvezatnim

⁴Za čakavsko je narječje karakteristična pojava slabljenja šumnika na dočetu zatvorenog sloga. O tome postoje dvije teorije: jednu zastupa Iva Lukežić, a drugu Milan Moguš. M. Moguš kaže kako su se promjene pravog fonema u konsonantskim grupama najčešće objašnjavale kao tendencija za pojednostavljivanje izgovora pojedinih konsonanta ili konsonantskih skupova, odnosno da je riječ o teoriji lakšeg izgovora. On se s time ne slaže, već smatra da je slog prouzročio promjenu strukture konsonantskih skupova. Svaki slog ima svoj početak, vrh i kraj. Čakavski su slogovi kraći od štokavskih i zato u njima dolazi do redukcije završnog postvokalnog konsonanta. Iva Lukežić u knjizi „Govori Klane i Studene“ kaže da je jedna od bitnijih značajki čakavskoga jezičnog sustava otpor tog sustava prema ostvarenju jake napetosti u suglasničkoj zoni iza samoglasnika na desnom slogovnom rubu. Među svim suglasnicima najnapetiji su pravi suglasnici ili šumnici pa su slogovni zatvoreni šumnici u čakavštini obilježeni kao teški. Otpor čakavskog sustava prema zatvorenim slogovima očituje se dvama mehanizmima za eliminaciju napetosti u slogovima zatvorenim najnapetijim šumnim suglasnicima:

- duljenjem samoglasnika i realizacijom dugog akcenta na produljenu samoglasniku (karakterističan za pojedine čakavske dijalekte)
- slabljenje napetosti najnapetijih šumnih suglasnika, afrikata i okluziva koji zatvaraju slog:
 - na istom stupnju – zamjena najnapetijih afrikata ili okluziva manje napetim frikativnim šumnicima
 - za 1, 2 ili 3 stupnja – zamjena afrikata ili okluziva sonantima
 - potpunom redukcijom afrikata ili okluziva – otvaranje zatvorenog sloga (ovaj je mehanizam općečakavski)

proširkom osnove imenice morfemom *-ov/-ev* samo u tom padežu) (Lukežić 2000: 330), odnosno relacijski morfem *-ov/-ev* prema pisanju u dijelu literature.

Primjeri su iz loparskih govora za genitiv množine s nultim morfemom (tipičnim za sjevernočakavske govore): *šêst vrîc, ovolîko kûc, jâj, lazânj...*

Primjeri su genitiva množine imenica muškoga roda tvoreni na način čakavaca središnjega otočkog areala, Senja, Like i kontinentalnog područja: *volov, kotlov*. U imenicama se množinski oblici dativa, lokativa i instrumentala razlikuju: D m.r. i s.r. množine: *susêdima*, L m.r. i s.r. množine: *po mêstih*, I m. r. i s.r. množine: *s aùtima*, D ž.r. množine: *kûcami, divôjkami*, L ž.r. množine: *po kûcah, vakôlicih*, I ž.r. množine: *s kûcami*⁵.

Po okončanju fonoloških i morfoloških mijena u 3. su licu množine prezenta četiri početna alomorfa: *-u, -ju, -aju, -e* i u mnogim se govorima bez izmjene zadržava to polazno stanje, no u relativno velikom broju govora uočljiva je tendencija za eliminacijom kojeg od četiri moguća alomorfa i svođenjem na tri, dva ili čak samo jedan morfem (Lukežić 2000: 331).

U mjesnome govoru Lopara zabilježen je nastavak *-u*, što potvrđuju sljedeći primjeri: *ne vòlu, vîdu, ne grêdu, zakûču*.

Mjesni govor Lopara pripada redu čakavskih rubnih, u pravilu otočkih, govora koji je u svakodnevnoj međusobnoj komunikaciji sačuvao imperfekt i to najviše kod starije populacije, rjeđe kod mlađe:

2. 1. jd. *vazêmaše, ìdaše,*

1. 1. mn. *moràhomo, sîpljahomo,*

3. 1. mn. *bîjahu, ìdahu.*

⁵Navedeni su primjeri zabilježeni u starije govornice, ali u mladim generacijama dolazi do ujednačavanja na gramatički morfem u ženskom rodu na: *ama* pa će mlađe generacije reći: *kûcama, ženâma*, a što se tiče muškog i srednjeg roda, oni su ujednačeni na gramatički morfem *ima*, pa će oni reći: *mêstima, selîma*.

2. O TVORBI RIJEČI U HRVATSKOME STANDARDNOME JEZIKU I U ORGANSKIM IDIOMIMA

Kao polazište rabe se teorijske postavke tvorbe riječi u hrvatskome standardnome jeziku zbog nedovoljne istraženosti tvorbe riječi u organskim idiomima, ali ću se također pozvati na istraživanja tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji koje je započela S. Vulić.

Tvorbu riječi u hrvatskome standardnome jeziku proučavali su mnogi jezikoslovci, kao što su Stjepan Babić s knjigom *Tvorba riječi u hrvatskome književnom jeziku* (2002), Ivo Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika* (2007) i Eugenija Barić u *Hrvatskoj gramatici* (1997).

Ovaj diplomski rad temeljit će se na teorijskim postavkama koje su u *Hrvatskoj gramatici* u poglavlju *Tvorba riječi* iznijela Eugenija Barić te Stjepan Babić u *Tvorbi riječi u hrvatskome književnome jeziku*, a onda i S. Vulić u svojoj disertaciji o tvorbi riječi u gradišćanskim čakavskim govorima.

Tvorbom riječi opisuju se tvorbene jedinice i tvorbeni sustavi jezika, a u ovom radu to će biti dio tvorbenoga sustava i jedinica čakavskoga ikavsko-ekavskoga mjesnoga govora Lopara.

Stjepan Babić navodi kako je tvorba riječi pojava kojom u jeziku postaju nove riječi na osnovi dosadašnjega rječničkog blaga. Ujedno tvorba riječi označuje i jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem načina, obrazaca i tipova nastanka novih riječi (Babić 2002: 23). Ističe kako se tvorba riječi često smatra i morfologijom upravo zbog sličnosti sa sklonidbom i sprezanjem. Bitna je razlika koju spominje da tvorbom riječi nastaje nova riječ, dok u morfologiji slaganjem morfema nastaje samo drugi oblik iste riječi (Babić 2002: 24).

S. Babić ističe kako tvorba riječi kao jezikoslovna disciplina pripada leksikologiji i po tome zapravo ne bi išla u gramatiku (Babić 2002: 23).

Eugenija Barić također navodi kako je tvorba riječi jezična pojava u kojoj od jedne ili više riječi nastaju nove te kako je ona i dio gramatike koji proučava tvorbenu strukturu dosadašnjih riječi dajući pravila za tvorbu novih riječi (Barić 1997: 285).

Tvorbeni sustav obuhvaća sve načine i obrasce, bili oni plodni ili neplodni, te njihove međusobne odnose. U tvorbi riječi postoje motivirane (tvorbene) i nemotivirane (netvorbene) riječi. Između osnove riječi i tvorenice uspostavlja se tvorbena veza i to kad je u tvorenici vidljiva izrazna⁶ i sadržajna⁷ veza (Barić 1997: 286). Tvorbena veza mora zadovoljiti tri uvjeta: tvorenica treba imati zajednički dio, leksički morfem ili osnovu, s riječju od koje je tvorena, odnos osnove i tvorbenih morfema treba biti jasan, i treći uvjet je da značenje tvorenice treba izravno izvoditi iz značenja dijelova koji ju tvore (Babić 2002: 25).

Eugenija Barić navodi kako među riječima koje su u tvorbenoj vezi vlada odnos motivacije, odnosno očituje se određeno sudjelovanje izraza i sadržaja osnovne riječi u ostvarivanju izraza i sadržaja tvorenice. Stoga se kaže da je osnovna riječ ona koja motivira tvorenicu u tvorbenom procesu, a tvorenica ona koja je motivirana osnovnom riječju. Razlikuje motivirane (tvorbene) i nemotivirane (netvorbene) riječi (Barić 1997: 286).

Također, ističe kako opisujući tvorbeni sustav jednog jezika tvorba riječi utvrđuje i proučava nizove tvorbene istoznačnih riječi, tj. riječi nastale na isti način. Tako se dobivaju tvorbeni uzorci, a za utvrđivanje tvorbenog uzorka pomaže semantička analiza⁸ ili preobličavanje (ibid).

Stjepan Babić navodi kako postoji nekoliko slučajeva u kojima tvorbena riječ postaje netvorbena: kada jedna od njih promijeni značenje, kad se glasovno

⁶Glasovno podudaranje tvorenice s osnovnom riječi.

⁷Značenjsko podudaranje tvorenice s osnovnom riječi.

⁸Semantičku analizu ili preobličavanje riječi je pretvaranje njezina izraza i sadržaja u niz riječi od kojih je barem jedna motivirala riječ koja se analizira (Barić 1997: 287).

promijeni osnovna riječ ili tvorenica, kad se i glasovno i semantički promijeni ili osnova riječ ili tvorenica i kad se izgubi osnovna riječ (Babić 2002: 28, 29).

U hrvatskome standardnome jeziku poznata su dva osnovna načina tvorbe riječi: izvođenje ili derivacija i slaganje⁹. S. Vulić ističe kako o složenoj ili derivacijskoj tvorbi govorimo kod onih tvorenica koje sadrže samo jednu tvorbenu osnovu te se ta novotvorenica naziva izvedenica ili derivat. Ako nova tvorbena riječ sadrži dvije ili više tvorbenih osnova, govorimo o složenoj tvorbi, odnosno o složenicama ili kompozitima (Vulić 2005: 75).

Derivacijska tvorba može biti *čista sufiksalna*, *čista prefiksalna* ili *prefiksarno-sufiksalna*. Pri čistoj sufikalnoj tvorbi nova se riječ tvori dodavanjem sufiksa na tvorbenu osnovu i takav se tip izvedenice zove *sufiksalna izvedenica*. Pri čistoj prefiksnoj tvorbi na prefiks se vežu cjelovite riječi pa se takav tip tvorence zove *prefiksalna izvedenica*, dok pri prefiksarno-sufikalnoj tvorbi nova riječ nastaje prefiksacijom i sufiksacijom tvorbene osnove te se takav tip izvedenice zove *prefiksarno-sufiksalna izvedenica*. Složena tvorba može biti čista složena, složeno-sufiksalna i prefiksarno-sufiksalna tvorba. Prema tome tvorence nastale složenom tvorbom mogu biti *čiste složenice*, *prefiksalne složenice*, *sufiksalne složenice* i *sraslice* (Vulić 2005: 10).

S. Vulić ističe kako se u dosadašnjim istraživanjima tvorba riječi u hrvatskoj dijalektologiji često zanemarivala, obično se naglasak stavljao na fonološke te u nešto manjoj mjeri na morfološke značajke. Do sada se najviše istraživala tvorba riječi čakavskoga narječja. Ti prvi objavljeni radovi odnosili su se na tvorbu riječi u pojedinim gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima, odnosno u temeljno čakavskim gradišćanskohrvatskim govorima. Riječ je o radovima slovačkoga kroatologa Vaclava Vážnoga (Vulić 2008: 25).

⁹Tvorba riječi slaganjem.

Prva analiza tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji pripisuje se raspravi slovačkoga kroatologa Vaclava Vážnoga iz 1925. godine. Rad V. Vážnoga *O chorvátském 'kajkavském' nářeči Horvatského Gróbu* predstavlja ne samo prvu nego i najopsežniju analizu tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji. Vážny u svojem istraživanju upozorava da imenice *kipac* i *mravac* nisu deminutivi jer se više ne koriste riječi *kip* i *mrav* od kojih bi se navedene imenice mogle izvesti, i to potvrđuje u govoru Hrvatskoga Groba uspoređujući ih sa stanjem u govorima Novoga Sela, Dubrave i Lamoče. Ti primjeri pokazuju kako je primijenio sinkronijski pristup tvorbi riječi u dijalektologiji te udario temelje komparativnim istraživanjima tvorbe riječi u pojedinim mjesnim govorima (Vulić 2008: 26).

Tvorbe su se riječi u čakavskome narječju u svojim radovima doticali i Stjepan Ivšić, Helena Koschat, Gerhard Neweklowski, Mate Hraste, Blaž Jurišić, Milan Moguš, Wieslaw Borys, Ivana Nežić i Stjepko Težak.

Stjepan Ivšić, desetljeće kasnije nakon Vážnoga, istražuje gradišćanskohrvatske govore sve od juga Gradišća pa do sela u Slovačkoj. Njegovi radovi ostali su neobjavljeni, a 1971. Ivšićeve radove je objavio Božidar Finka. Godine 1978. godine objavljene su dvije opsežne monografije o gradišćanskohrvatskim govorima Helene Koschat i monografija Gerharda Neweklowskoga. H. Koschat u monografiji *Die čakavishe Mundart von Baumgarten im Burgenland* jedno poglavlje posvećuje tvorbi riječi, kao i Gerhard Neweklowski u svojoj monografiji *Die koratischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete* (Vulić 2008: 27, 29).

Tvorbi riječi u čakavskom narječju velik je doprinos dao i Mate Hraste koji je čakavsko narječje izvan gradišćanskohrvatskoga govornoga područja počeo istraživati tridesetak godina kasnije nakon V. Vážnoga. Hrašin rad *Sufiksi za tvorbu deminutiva i augmentativa u čakavskim govorima srednje Dalmacije* (1954.) prvi je sustavni rad o tvorbi riječi u čakavskome narječju.

S. Vulić prva je koja se u hrvatskoj dijalektologiji opsežnije i detaljnije bavi dijalektalnim rječotvorjem. Sanja Vulić upozorila je na važnost istraživanja dijalekatne tvorbe riječi. Smatra da su neriješena pitanja pri utvrđivanju odnosa tvorbe riječi prema fonologiji, morfologiji, sintaksi, leksikologiji, semantici, stilistici, etimologiji te sociolingvistici razlozi zanemarivanja rječotvorbenih postupaka u organskim idiomima (Vulić 2007: 85). Taj segment istražila je u gradišćanskohrvatskim govorima, što je vrlo opsežno prikazala u svojoj disertaciji te nizu članaka posvećenih tvorbi riječi u gradišćanskohrvatskim govorima¹⁰.

Vođena radovima Sanje Vulić, Ivana Nežić objavila je rad *O tvorbi imenica u govoru Brovinja*. U tom su radu prikazani tvorbeni načini potvrđeni u tvorbi imenica u tom mjesnom govoru: sufiksalna tvorba, prefiksalna, prefiksarno-sufiksalna te tvorba slaganjem. Zaključila je da je najčešća derivacijska metoda u tvorbi riječi govora Brovinja sufiksalna tvorba, dok su prefiksalna, prefiksarno-sufiksalna te tvorba slaganjem rijetko zabilježeni u istraživanom govoru.

Tvorbu riječi u hrvatskim štokavskim govorima istraživali su Stjepan Ivšić te Dalibor Brozović. Najopsežnije priloge u okviru istraživanja tvorbe riječi u štokavskom narječju dao je Wieslaw Borys. Slavonskim se govorima bavila Ljiljana Kolenić, dok su Mira Menac-Mihalić i Antonio Sammartino otvorili pitanje jezika u kontaktu unutar moliškohrvatskoga tvorbenoga sustava (Vulić 2008: 108).

Mijo Lončarić je među prvima pristupio tvorbi riječi u kajkavskome narječju u raspravi *Jagnejdovački govor*. U raspravi *Govor Gregurovca Veterničkoga* Alojza Jembriha i Mija Lončarića iz 1982. godine prikazuje se fonologija, morfologija i tvorba deminutiva, augmentativa i ononimije zagorskoga sela Gregurovca Veterničkoga. Vesna Zečević bavila se tvorbom

¹⁰ U popisu literature nalaze se pregled svih njezinih radovi.

umanjenica u radovima *Loborska kajkavština* i *Glavne značajke pisarovinskoga govora*. Tvorbom riječi u kajkavskome narječju bavila se i Jela Maresić u sklopu svoga rada za *Đurđevečki rječnik* (Vulić 2008: 109).

Tvorbom riječi u kajkavskome narječju zanimaju se i Kristian Novak i Barbara Štebih Golub u radovima: *Značenje umanjenica u kajkavskome hrvatskome književnom jeziku* i *Imeničke umanjenice u kajkavskome književnom jeziku*.

2.1. Sufiksalna tvorba imenica u hrvatskome standardnome jeziku i u organskim idiomima

Sufiksalna je tvorba način u kojem se tvorbeno značenje izražava tvorbenim nastavkom ili sufiksom. Tvorbeni se nastavak od obličnog nastavka razlikuje po tome što oblični nastavak mijenja oblik iste riječi. Tvorbeni se nastavci zovu *sufiksi*, a oblični se nastavci zovu *nastavci*. Obavijest koja se pomoću njih dobiva je različita. Nastavci su nositelji gramatičkog značenja riječi, a sufiksi su nositelji tvorbenog značenja riječi. Sufiksalna je tvorba najčešći tvorbeni način u hrvatskome standardnome jeziku i u organskim idiomima hrvatskoga jezika. Sufiksi u sastavu uvijek imaju stalno mjesto, na kraju riječi, nikada ne dolaze kao osnova niti u samostalnoj upotrebi te prema tome imaju značenje samo u vezi s osnovom. Sufiks ne može tvoriti semantičku jezgru riječi, već samo morfološki preinačuje osnovu. Dijelegu se na imeničke, pridjevske, glagolske i priložne (Barić 1997: 294).

Stjepan Babić navodi kako u hrvatskome jeziku razlikujemo plodne i neplodne sufikse. Neplodni sufiksi su oni kojima se više ne tvore nove riječi dok su plodni sufiksi oni koji tvore nove riječi. Ističe različite tipove plodnosti: slabo plodan, plodan i veoma plodan sufiks (Babić 2002: 56).

Hrvatski standardni jezik i njegove sustave karakterizira kategorija roda, i to muški, ženski i srednji rod. Za svaki od rodova postoje i određeni sufiksi koji sudjeluju u tvorbi imenica toga roda. Najzastupljenija je tvorba riječi muškoga i ženskoga roda, dok je tvorba riječi srednjega roda slabije potvrđena. U tvorbi imenica srednjega roda utvrdit će se i manji broj sufikasa koji sudjeluju u tvorbi.

U čakavskome narječju svaki od rodova ima više ili manje plodne sufikse. Srednji rod ima najmanji broj sufikasa pa tako i plodnih, ali to je u skladu sa statusom srednjega roda u hrvatskome jeziku.

Sanja Vulić u svome je istraživanju gradišćanskohrvatskih govora utvrdila da je najveći broj imenica nastao sufiksalsnom tvorbom. Tvorenice nastale čistom sufiksalsnom tvorbom u čakavskim se govorima deriviraju od imenica, od glagola, od pridjeva, od priloga i od brojeva. Odimenička, otpridjevna i odglagolska čista sufiksalsna tvorba je vrlo su plodne. Imenice se deriviraju od imenica svih triju rodova i od glagola svih konjugacijskih vrsta, tj. od I. do VI. vrste. Ističe kako su najplodniji sufiksi za tvorbu imenica muškoga roda: *-ø*, *-(a)c*, *-(a)k*, *-ić*, *-jāk*, *-ār*, *-āč/ač*, *-ist*, *-īk*, *-telj*, *-āk*, za tvorbu imenica ženskoga roda: *-ica*, *-a*, *-ost/ōst*, *-ina*, *-ka*, *-ija*, *ø*, *-ja*, *-ba*, *-nja*, a za srednji rod: *-nje*, *-enje*, *-jenje*, *-je*, *-stvo*, *-išće* (Vulić 2005: 76).

2.2. Sufiksalsna tvorba umanjenica u hrvatskome standardnome jeziku i u organskim idiomima

Umanjenice ili deminutivi su imenice kojima se izriče da je što po čemu manje od onoga što znači osnovna riječ. Osnovna je riječ uvijek imenica. Ako je umanjenica motivirana imenicom koja znači osobu, uz značenje 'malo' dodaje se i značenje 'mlado'. Umanjenicama se izriču osjećaji nježnosti i dragosti pa su umanjenice i hipokoristici. Umanjenicama se izriče i pogrđnost, pa se

umanjenice koje izražavaju osjećaj prijezira i pogrde nazivaju pejorativi (Barić 1997: 326).

Veliki broj umanjenica svoje temeljno značenje razvija u nova značenja prema uobičajenim semantičkim mehanizmima: metafore i metonimije. Odnosi umanjenica i njihovih motivirajućih riječi mogu biti raznoliki:

- umanjenica može preuzeti sva značenja motivirajuće riječi uz dodavanje sema 'malo';
- umanjenica može preuzeti samo neka od značenja motivirajuće riječi uz dodavanje sema 'malo';
- umanjenica može – uobičajenim semantičkim mehanizmima - razviti i značenja koja motivirajuća riječ nema (Novak, Štebih Golub 2008: 61, 62).

Umanjenice se tvore brojnim sufiksima koji su raspodijeljeni prema rodu osnovne imenice. Umanjenica i osnovna imenica označuju istu osobu, biljku, životinju, predmet i mislenu imenicu.

U sufiksaloj tvorbi umanjenica u hrvatskome standardnome jeziku najplodniji su sufiksi: *-ić, -čić* za muški rod, *-ica* za ženski rod te *-ce, -ance, -ašce, -ence, -ešce, -ice* za srednji rod, među kojima je nadređeni sufiks *-ce*.

Sufiks *-ica* dolazi na osnove imenica i muškoga i ženskoga roda, ali s imenicama muškoga roda tvori imenice ženskoga roda, a s imenicama ženskoga roda umanjenice (Babić 2002: 58).

2.3. Sufiksalna tvorba umanjenica u mjesnome govoru Lopara

2.3.1. Tvorba umanjenica muškoga roda

Analiza umanjenica muškoga roda, prikupljenih ovim terenskim istraživanjem pokazala je da su u toj kategoriji u mjesnome govoru Loparu najplodniji *-ić* i *-čić*. Također, ovi su sufiksi najplodniji i u tvorbi umanjenica muškoga roda u hrvatskome standardnome jeziku. Analiza umanjenica muškoga roda u prikupljenom korpusu pokazala je veću zastupljenost sufiksa *-ić*.

Primjeri izvedenica iz imenica muškoga roda tvoreni sufiksom *-ić*:

àutić (aut + *-ić*) 'mali auto', *âmulić* (amul + *-ić*) 'mali amul', *ândelić* (anđel + *-ić*) 'mali anđel', 'dobro dite', *bakalarić* (bakalar + *-ić*) 'mali bakalar', *balkonić* (balkon + *-ić*) 'mali balkon', *baškotić* (baškot + *-ić*) 'mali baškot', *biserić* (biser + *-ić*) 'mali biser', *bobić* (bob + *-ić*) 'mali bob', *bocunić* (bocun + *-ić*) 'mali bocun', *bôjlerić* (bojler + *-ić*) 'mali bojler', *bokunić* (bokun + *-ić*) 'mali bokun', *borić* (bor + *-ić*) 'mali bor', *botunić* (botun + *-ić*) 'mali botun', *bratić* (brat + *-ić*) 'mali brat', 'mlađi brat', *břčić* (brk + *-ić*) 'mali brk', *brodić* (brod + *-ić*) 'mali brod', *bruditić* (brudit + *-ić*) 'mala količina brudita', *bubržić* (bubrig + *-ić*) 'mali bubrig', *bumbonić* (bumbon + *-ić*) 'mali bumbon', *buštinić* (buštin+ *-ić*) 'mali buštin', *cùkarić* (cukar + *-ić*) 'mala količina cukara', *cvetić* (cvet + *-ić*) 'mali cvet', *čajić* (čaj + *-ić*) 'mala količina čaja', 'fini čaj', *čempresić* (čempres + *-ić*) 'mali čempres', *čovičić* (čovik + *-ić*) 'mali čovik', *čřvić* (črv + *-ić*) 'mali črv', *dèdić* (ded+ *-ić*) 'mali ded', 'ded od milja', *děškić* (dešk + *-ić*) 'mali deško', *đimnjačić* (dimnjak + *-ić*) 'mali dimnjak', *dlanić* (dlan + *-ić*) 'mali dlan', *dòktorić* (doktor + *-ić*) 'mali doktor', 'loš doktor', *drobić* (drob + *-ić*) 'mali drob', *duhanić* (duhan + *-ić*) 'mala količina duhana', *facolić* (facol + *-ić*) 'mali facol', *fažolić* (fažol + *-ić*) 'mali fažol', *feralić* (feral + *-ić*) 'mali feral', *fijorić* (fijor + *-ić*) 'mali fijor', *glasić* (glas + *-ić*) 'tihi glas', *gradić* (grad + *-ić*) 'mali grad', *grōzdić* (grozd + *-ić*) 'mali grozd', *gùlašić* (gulaš + *-ić*) 'mala količina gulaša', *hotelić* (hotel + -

ić) 'mali hotel', *hrôstulić* (hrostul + -ić) 'mali hrostul', *jârbolić* (jarbol + -ić) 'mali jarbol', *jàstučić* (jastuk + -ić) 'mali jastuk', *kablīć* (kabl + -ić) 'mali kabal', *kacolić* (kacol + -ić) 'mali kacol', *kamionić* (kamion + -ić) 'mali kamion', *kamižotić* (kamižot + -ić) 'mali kamižot', *kanalić* (kanal + -ić) 'mali kanal', *kantunić* (kantun + -ić) 'mali kantun', *klobučić* (klobuk + -ić) 'mali klobuk', *kipić* (kip + -ić) 'mali kip', *ključić* (ključ + -ić) 'mali ključ', *konjić* (konj + -ić) 'mali konj', *kosić* (kos + -ić) 'mali kos', *kotačić* (kotač + -ić) 'mali kotač', *križić* (križ + -ić) 'mali križ', *krović* (krov + -ić) 'mali krov', *kružić* (krug + -ić) 'mali krug', *krūhić* (kruh + -ić) 'mali kruh', 'fini kruh', 'mala količina kruha', *kušinić* (kušin + -ić) 'mali kušin', *laktić* (lakat + -ić) 'mali lakat', *lavandinić* (lavandin + -ić) 'mali lavandin', *lavorić* (lavor + -ić) 'mali lavor', *mâjmunīć* (majmun + -ić) 'mali majmun', 'ki oponaša nekoga', 'ki je okretan ko majmun', *maštelić* (maštel + -ić) 'mali maštel', *medvidić* (medvid + -ić) 'mali medvid', *mihurić* (mihur + -ić) 'mali mihur', *mostić* (most + -ić) 'mali most', *mulīć* (mul + -ić) 'mali mul', *mâškarić* (maškar + -ić) 'mali maškar', *nohtić* (noht + -ić) 'mali nohat', *nosić* (nos + -ić) 'mali nos', *nožić* (nož + -ić) 'mali nož', *obedić* (obed + -ić) 'mala količina obeda', 'lagan obed', 'dobar obed', *oblačić* (oblak + -ić) 'mali oblak', *oltarić* (oltar + -ić) 'mali oltar', *opančić* (opanak + -ić) 'mali opanak', *orišić* (oriš + -ić) 'mali orih', *ormarić* (ormar + -ić) 'mali ormar', *panjić* (panj + -ić) 'mali panj', *papirić* (papir + -ić) 'mali papir', *pasīć* (pas + -ić) 'mali pas', 'umiljat pas', 'lijep pas', 'dražestan pas', *paučić* (pauk + -ić) 'mali pauk', *petešić* (peteh + -ić) 'mali peteh', 'dražestan peteh', *pijatić* (pijat + -ić) 'mali pijat', *pinelić* (pinel + -ić) 'mali pinel', *pirunić* (pirun + -ić) 'mali pirun', *pljičić* (pljič + -ić) 'mali pljič', *poslić* (posl + -ić) 'mali posal', 'laki posal', 'kratak posal', *postolić* (postol + -ić) 'mali postol', *potočić* (potok + -ić) 'mali potok', *prâšić* (praš + -ić) 'mali prasac', 'mlado od svinje', *priščić* (prišt + -ić) 'mali prišt', *pumidorīć* (pumidor + -ić) 'mali pumidor', *rećinić* (rećin + -ić) 'mali rećin', *refulić* (reful + -ić) 'slab reful', *repić* (rep + -ić) 'mali rep', *seljačić* (seljak + -ić) 'neodgojen čovik', *snižić* (snig + -ić) 'mala količina sniga', 'lagani snig', *stolić* (stol + -ić) 'mali stol', *sufitić* (sufit + -ić) 'mali sufit',

ščapić (šćap + -ić) 'mali šćap', *špažić* (špag + -ić) 'kratak špag', *špaherić* (špaher + -ić) 'mali špaher', *špehić* (špek + -ić) 'mali komad špeka', *šugamanić* (šugaman + -ić) 'mali šugaman', *tavajolić* (tavajol + -ić) 'mali tavajol', *tèpišić* (tepih + -ić) 'mali tepih', *tićić* (tic + -ić) 'mali tić', 'umiljati tić', *tovarić* (tovar + -ić) 'mladi tovar', *tràhtorić* (trahtor + -ić) 'mali trahtor', *važić* (važ + -ić) 'mali važ', *vèncić* (vjenč + -ić) 'mali venac', *volić* (vol + -ić) 'mali vol', 'mladi vol', *vražić* (vrag + -ić) 'mali vrag', 'lukava čovik', *zajičić* (zajik + -ić) 'mali zajik', *zečić* (zec + -ić) 'mali zec', 'mladi zec', *zubić* (zub + -ić) 'mali zub', *žmuljić* (žmulj + -ić) 'mali žmulj'.

Analiza deminutiva muškoga roda pokazala je manju zastupljenost umanjenica sa sufiksom *-čić*:

balončić (balon + -čić) 'mali balon', *dropčić* (drob + -čić) 'mali drob', *kamenčić* (kamen + -čić) 'mali kamen', *kòrenčić* (korijen+ -čić) 'mali koren', *lopovčić* (lopov + -čić) 'mali lopov', 'osoba ka vara', *mlínčić* (mlin + -čić) 'mali mlin', *pr̂stenčić* (prsten + -čić) 'mali prsten', *rukavčić* (rukav + -čić) 'mali rukav', 'kratak rukav', *sinčić* (sin+ -čić) 'mali sin', 'sin odmilja'.

Gotovo su svi analizirani primjeri potvrdili tvorbu deminutiva muškoga roda od osnove imenice u muškome rodu. Jedan primjer potvrđuje tvorbu umanjenica sufiksom karakterističnim za muški rod u imenice ženskoga roda, a nekoliko je primjera imenica srednjega roda koje tvore umanjenice sufiksima tipičnima za muški rod.

Samo su dva primjera potvrdila tvorbu deminutiva sufiksima karakterističnima za muški rod i to jedan primjer kod imenice ženskoga roda i nekoliko primjera kod imenice srednjega roda.

Primjer deminutiva tvorenog od imenice u ženskom rodu i sufiksa *-ić*:

vlasić (vlas + -ić) 'kratka vlas'.

Primjeri deminutiva tvorenog od imenice u srednjem rodu i sufiksa *-ić*:

žrnić (žrno + *-ić*) 'malo žrno', *bedrić* (bedr + *-ić*) 'malo bedro', *cidilić* (cidil+ *-ić*) 'malo cidilo', *janjčić* (janjč + *-ić*) 'umiljato janje', *jarrić* (jar + *-ić*) 'umiljato jare', *piplić* (pipl + *-ić*) 'umiljato pile', *okić* (ok + *-ić*) 'malo oko', *uhrić* (uh + *-ić*) 'malo uho'.

Tvorbena analiza potvrdila je kako su sve umanjenice tvorene sufiksom *-čić* tvorene od imenica muškoga roda.

Analizirani primjeri za ovoga istraživanja prikupljenih umanjenica muškoga roda u mjesnome govoru Lopara potvrdili su da je od ukupno 143 umanjenice sufiksom *-ić* tvoreno njih 134, a sufiksom *-čić* 9 umanjenica.

2.3.2. Tvorba umanjenica ženskoga roda

Analizom umanjenica ženskoga roda potvrđena je uporaba dvaju sufiksa: *-ica* i *-čica*. Najplodniji je sufiks *-ica*, dok je sufiks *-čica* potvrđen je u nekoliko primjera.

Primjeri izvedenica iz imenica ženskoga roda tvoreni sufiksom *-ica*:

bābica (bab + *-ica*) 'mala baba', 'baba od milja', *bāčvica* (bačv + *-ica*) 'mala bačva', *bālica* (bal + *-ica*) 'mala bala', *bandērica* (bander + *-ica*) 'mala bandera', *bārka* (bark + *-ica*) 'mala barka', *bevāndica* (bevand + *-ica*) 'slaba bevanda', *bičvica* (bičv + *-ica*) 'mala bičva', *blūzica* (bluz + *-ica*) 'mala bluza', *bōčica* (boč + *-ica*) 'mala boca', *bōršica* (borš + *-ica*) 'mala borša', *bradīca* (brad + *-ica*) 'mala brada', *brūkvica* (brukv + *-ica*) 'mala brukva', *būtižica* (butig + *-ica*) 'mala butiga', *cēduljica* (cedulj + *-ica*) 'mala cedulja', *cēstica* (cest + *-ica*) 'kraća cesta', 'uska cesta', *crikvica* (crikv+ *-ica*) 'mala crikva', *cūrica* (cur + *-ica*) 'mala cura', *čāšica* (čaš + *-ica*) 'mala čaša', *čētkica* (četk + *-ica*) 'mala četka', *čikulādica*

(ćikulad + -ica) 'mala ćikulada', *daščica* (dask + -ica) 'mala daska', *divôjčica* (divojk + -ica) 'mala divojka', 'divojka od milja', *dlàčica* (dlak + -ica) 'mala dlaka', *dèčica* (dek + -ica) 'mala deka', *fârbica* (farb + -ica) 'mala farba', 'slaba farba', *fêštica* (fešt + -ica) 'mala fešta', *fètica* (fet + -ica) 'mala feta', *fotêljica* (fotelj + -ica) 'mala fotelja', *glâvica* (glav + -ica) 'mala glava', *gredica* (gred + -ica) 'mala greda', *gùmica* (gum + -ica) 'mala guma', *hàljica* (halj + -ica) 'mala halja', *iglica* (igl + -ica) 'mala igla', *jušica* (juh + -ica) 'mala količina juhe', *kabînica* (kabin + -ica) 'mala kabina', *kađinica* (kadin + -ica) 'mala kadina', *kantica* (kant + -ica) 'mala kanta', *kàpa* (kap + -ica) 'mala kapa', *kapùlica* (kapul + -ica) 'mala kapula', *katrîdica* (katrid + -ica) 'mala katrida', *knjîžica* (knjig + -ica) 'mala knjiga', *kòčica* (koć + -ica) 'mala koća', *kokòšica* (kokoš + -ica) 'mala kokoš', *koprîvica* (kopriv + -ica) 'mlada kopriva', *koščica* (kost + -ica) 'mala kost', *kozica* (koz + -ica) 'mala koza', 'mlada koza', *kòžica* (kož + -ica) 'mala količina kože', 'meka koža', *kràvica* (krav + -ica) 'krava od milja', *křpica* (krp + -ica) 'mala krpa', *krùnica* (krun + -ica) 'mala kruna', *kùćica* (kuć + -ica) 'mala kuća', *kulâjnica* (kulajn + -ica) 'mala kulajna', *kurdèlica* (kurdel + -ica) 'mala kurdela', 'kratka kurdela', *kuvêrtica* (kuvert + -ica) 'mala kuverta', *kvâčica* (kvak + -ica) 'mala kvaka', *kvřžica* (kvrđ + -ica) 'mala kvrđga', *lâmpica* (lamp + -ica) 'mala lampa', *lantêrnica* (lantern + -ica) 'mala lanterna', *lêtvica* (letv + -ica) 'mala letva', *lêžaljčica* (ležaljk + -ica) 'mala ležaljka', *lopatica* (lopat + -ica) 'mala lopata', *lumbrèlica* (lumbrel + -ica) 'mala lumbrela', *màmica* (mam + -ica) 'mama od milja', *marètica* (maret + -ica) 'blaga mareta', *màskica* (mask + -ica) 'mala maska', *màškica* (mačk + -ica) 'mala maška', 'mlada maška', 'maška od milja', *mašînica* (mašin + -ica) 'mala mašina', *metlica* (metl + -ica) 'mala metla', *mîsica* (mis + -ica) 'mala misa', *mřkvica* (mrkv + -ica) 'mala mrkva', *mřižica* (mriž + -ica) 'mala mriža', *mùšica* (muh + -ica) 'mala muha', *nevêrica* (never + -ica) 'slaba nevera', *nevêstica* (nevest + -ica) 'mala nevesta', 'draga nevesta', *nožica* (nog + -ica) 'mala noga', *njîvica* (njiv + -ica) 'mala njiva', *ògradica* (ograd + -ica) 'mala ograda', *òlovčica* (olovk + -ica) 'mala olovka', *ovčica* (ovč + -ica)

'mala ovca', 'mlada ovca', 'ovca od milja', *pàpričica* (paprik + -ica) 'mala paprika', *plàhtica* (plaht + -ica) 'mala plahta', *plòčica* (ploč + -ica) 'mala ploča', *pčèlica* (pčel + -ica) 'mala pčela', *pečìca* (peć + -ica) 'mala peć', *postìljica* (postilj + -ica) 'mala postilja', *polìčica* (polič + -ica) 'mala polica', *pròmajica* (promaj + -ica) 'slaba promaja', *pulìntica* (pulint + -ica) 'mala količina pulinte', *rakìjica* (rakij + -ica) 'mala količina rakije', *rìbica* (rib + -ica) 'mala riba', *ručìca* (ruk + -ica) 'mala ruka', *sikìrica* (sikir + -ica) 'mala sikira', *sestrìca* (sestr + -ica) 'mala sestra', 'sestra od milja', *sličica* (slik + -ica) 'mala slika', *smòkvica* (smokv + -ica) 'mala smokva', *spùžvica* (spužv + -ica) 'mala spužva', *sùzica* (suz + -ica) 'mala suza', *šenìčica* (šenic + -ica) 'mlada šenica', 'mala količina šenice', *šìbica* (šib + -ica) 'mala šiba', *škàtulica* (škatul + -ica) 'mala škatula', *škīnica* (škin + -ica) 'mala škina', *škòlica* (škol + -ica) 'mala škola', *špīnica* (špin + -ica) 'mala špina', *štàlica* (štal + -ica) 'mala štala', *štrùčica* (štruc + -ica) 'mala štruca', *tāvica* (tav + -ica) 'mala tava', *tāškica* (tašk + -ica) 'mala taška', *tìčica* (ptic + -ica) 'mala ptica', 'razigrana osoba', *tīkvica* (tikv + -ica) 'mala tikva', *tòrtica* (tort + -ica) 'mala torta', *tòčkica* (točk + -ica) 'mala točka', *vēštica* (vešt + -ica) 'mala vešta', *vičèrica* (vičer + -ica) 'slaba vičera', *vričica* (vrić + -ica) 'mala vrića', *zàstavica* (zastav + -ica) 'mala zastava', *zbìčica* (zbic + -ica) 'mala zbica', *zdèlica* (zdel + -ica) 'mala zdela', *zvezdìca* (zvezd + -ica) 'mala zvizda', *žličica* (žlic + -ica) 'mala žlica'.

Primjeri izvedenica imenica ženskoga roda tvorene sufiksom *-čica*: *grančica* (gran + -čica) 'mala grana'.

Među analiziranim primjerima umanjena ženskoga roda u mjesnome govoru Lopara zabilježen je i primjer *pluralie tantum*, odnosno imenice koja svoj oblik ima samo u množini te je njezina umanjena tvorena sufiksom *-ice*. Polazni oblik leksema *gàćice* (gać + -ice) glasi *gàće* te je to imenica ženskoga roda u množini.

Umanjenice ženskoga roda u mjesnome govoru Lopara većinom su tvorene od imenica ženskoga roda, *rìlica* (ril + -ica) 'malo rilo' potvrda je umanjenice tvorene od imenice u srednjem rodu i sufiksa *-ica* ženskoga roda.

Ukupan broj analiziranih deminutiva ženskoga roda u mjesnome govoru Lopara je 136.

Sufiksom *-ica* u mjesnome govoru Lopara tvoreno je 133 potvrđenih primjera, dok je sufiksom *-čica* izveden 1 primjer.

Znatan broj umanjenica izvedenih od imenica ženskoga i muškoga roda osim što svoje temeljno značenje oblikuju prema motivirajućoj riječi označavajući tada nešto malo, one razvijaju i nova značenja. Primjerice umanjenica *màjmunić* (majmun + -ić) uz svoje osnovno značenje 'mali majmun' razvija i značenje 'koji je spretan kao majmun' te 'koji je okretan kao majmun'.

2.3.3. Tvorba umanjenica srednjega roda

U analizi umanjenica srednjega roda u mjesnome govoru Lopara potvrđen je manji broj primjera. To je posljedica manje zastupljenosti općih imenica srednjega roda u hrvatskome standardnome jeziku, ali i u organskim idiomima. Najplodniji sufiks u tvorbi umanjenica srednjega roda u govoru lopara je *-ašce*.

Primjeri izvedenica iz imenica srednjega roda tvoreni sufiksom *-ašce*:

brdâšce (brd + -ašce) 'malo brdo', *čelâšce* (čel + -ašce) 'čelo od milja', *kopitâšce* (kopit + -ašce) 'malo kopito', *mestâšce* (mest + -ašce) 'malo mesto', *nebâšce* (neb + -ašce) 'nebo od milja', *ramenâšce* (ramen + -ašce) 'malo rame', *rebrâšce* (rebr + -ašce) 'malo rebro', *selâšce* (sel + -ašce) 'malo selo', *srebrâšce* (srebr + -ašce)

'mali komad srebra', *sùnašce* (sun + -ašce) 'sunce od milja', *testâšce* (test + -ašce) 'mala količina testa', *vinâšce* (vin+ -ašce) 'slatko vino', 'dobro vino'.

Primjeri izvedenica iz imenica srednjega roda tvoreni sufiksom *-ce*:

drvcè (drv + -ce) 'malo drvo', *gřlce* (grl + -ce) 'malo grlo', *jajcè* (jaj + -ce) 'malo jaje', *jezêrce* (jezer + -ce) 'malo jezero', *krilcè* (kril + -ce) 'malo krilo', *odêlce* (odel + -ce) 'malo odelo', *ralcè* (ral + -ce) 'malo ralo', *stakâlce* (stakal + -ce) 'malo staklo'.

Imenice srednjega roda tvorene *-ešce*:

ditêšce (dit + -ešce) 'dite od milja'.

U jednom primjeru potvrđen je sufiks *-ance* u *pisânce* (pis + -ance) 'malo pismo'.

Umanjenice srednjega roda u loparskome govoru većinom su tvorene od imenica srednjega roda.

U primjeru *vrâtašca* (vrat + -ašca) potvrđena je *pluralia tantum* umanjenice srednjega roda, odnosno imenica koja svoj oblik ima samo u množini te je njezina umanjenica tvorena sufiksom *-ašca*. Polazni oblik leksema *vrâtašca* (vrat + -ašca) glasi *vrâta* te je riječ o imenici srednjega roda u množini.

Ukupan broj prikupljenih i analiziranih imenica srednjega roda za ovoga istraživanja u mjesnome govoru Lopara je 24.

U mjesnome govoru Lopara sufiksom *-ašce* tvoreno je 12 potvrđenih primjera, sufiksom *-ce* potvrđeno je 8 primjera. Potvrđen je po jedan primjer tvoren sufiksom *-ešce*, jedan primjer sufiksom *-ašca* i jedan primjer *-ence*.

2.3.4. Glasovne promjene pri tvorbi umanjenica

Prilikom tvorbe umanjenica u mjesnome govoru Lopara javljaju se glasovne promjene do kojih dolazi na tvorbenom šavu pri dodiru osnove i sufiksa.

U tvorbi umanjenica muškoga roda javljaju se promjene: /c/ > /č/, /k/ > /č/, /t/ > /č/, /h/ > /š/, /s/ > /š/, /g/ > /ž/, /č/ > /h/ i /k/ > /h/.

Prva je ovjerena promjena do koje dolazi na tvorbenom šavu kod umanjenica muškoga roda palatalizacija u kojoj /k/ > /č/, /h/ > /š/, /g/ > /ž/, /c/ > /č/.

/k/ > /č/: *břčić* (brk + -ić), *čovičić* (čovik + -ić), *jästučić* (jastuk + -ić), *klobučić* (klobuk + -ić), *oblačić* (oblak + -ić), *opančić* (opanak + -ić), *pàučić* (pauk + -ić), *potočić* (potok + -ić), *seljačić* (seljak + -ić), *zajčić* (zajik + -ić);

/h/ > /š/: *petešić* (peteh + -ić), *tèpišić* (tepih + -ić);

/g/ > /ž/: *bubržić* (bubrig + -ić), *kružić* (krug + -ić), *snižić* (snig + -ić), *špažić* (špag + -ić), *vražić* (vrag + -ić);

/c/ > /č/: *tičić* (tic + -ić), *zečić* (zec + -ić).

Alternacija suglasničkih skupova *št* > *šč* potvrđena je u primjeru *priščić* (prišt + -ić).

Glasovna promjena nepostojanog *a* potvrđena je u ovim primjerima: *laktić* (lakat + ić), *nohtić* (nohat + ić), *opančić* (opanak + -ić), *lončić* (lonac + -ić).

Prva je ovjerena promjena do koje dolazi na tvorbenom šavu kod umanjenica ženskoga roda također palatalizacija u kojoj *k/* > /č/, /k/ > /ć/, /c/ > /č/, /h/ > /š/, /g/ > /ž/.

/k/ > /č/: *divôjčica* (divojk + -ica), *dlàčica* (dlak + -ica), *dèčica* (dek + -ica), *kvàčica* (kvak + -ica), *òlovčica* (olovk + -ica), *pàpričica* (paprik + -ica), *ručica* (ruk + -ica), *sličica* (slik + -ica);

/c/ > /č/: *bòčica* (boc + -ica), *ovčica* (ovc + -ica), *poličica* (polic + -ica), *šeničica* (šenic + -ica), *štrùčica* (štruc + -ica), *tičica* (ptic + -ica), *zbičica* (zbic + -ica), *žličica* (žlic + -ica);

/g/ > /ž/: *bùtižica* (butig + -ica), *knjižica* (knjig + -ica), *kvržica* (kvrg + -ica), *nožica* (nog + -ica);

/h/ > /š/: *jušica* (juh + -ica), *mùšica* (muh + -ica).

Primjer *daščica* (dask + -ica) > *dasćica* > *daščica* potvrđuje alternaciju suglasničkog skupa *sk* > *šč*.

Umanjenica *koščica* (kost + -ica) potvrđuje alternaciju suglasničkih skupova *st* > *šč*.

Jedna od vrlo važnih promjena u čakavskome narječju, pa tako i u mjesnome govoru Lopara, slabljenje je napetosti šumnika u zatvorenom slogu, koje je potvrđeno i pri tvorbi umanjenica. Zabilježena je u umanjenica muškoga roda na *-ić*: *nohtić* (nokt + -ić), *špèhić* (špek + -ić) te u umanjenica ženskoga roda na *-ica*: *màškica* (mačk + -ica).

3. SUFIKSALNA TVORBA UVEĆANICA U HRVATSKOME STANDARDNOME JEZIKU I U ORGANSKIM IDIOMIMA

Uvećanice ili augmentativi su one imenice koje izriču da je uvećano ili pojačano ono što znači osnovna riječ. Osnovna je riječ uvijek imenica. Uvećanice se tvore sufiksima *-ina*, *-čina*, *-etina*, *-urina*. Značenje uvećanice može biti i pogrdno. Slabo plodni sufiksi u tvorenicama s uvećanim značenjem su: *-erina*, *-ešina*, *urda*, *-ušina*, *-uština*, *-eskara*, *-uskara* (Barić 1997: 328).

Tvorenice sa sufiksom *-ina* tvorene su od imeničkih, pridjevnih, glagolskih, brojevnih, zamjениčkih, priložnih i prijedložnih osnova. Izvedenice sufiksom *-ina* tvorene su od imenice svih rodova i svih sklonidbenih tipova. Ako je osnova imenica *pluralia tantum*, onda se u tvorbi uvećanica rabi sufiks *-ine* (Babić 2002: 253, 254).

Sanja Vulić navodi kako je sufiks *-ina* srazmjerno plodan u čakavskim obalnim i otočkim govorima, a također i u brojnim štokavskim govorima na tom području. Sufiks je talijanskoga podrijetla, a različite su imenice tim sufiksom izvedene od domaćih osnova. Sufiks *-ina* je vrlo plodan u različitim tvorbenim obrascima i pri tvorbi imenica s različitim značenjima (Vulić 2004: 196).

3.1. Sufiksalsna tvorba uvećanica u mjesnome govoru Lopara

3.1.1. Tvorba uvećanica muškoga roda

Analizom uvećanica muškoga roda, prema popisu imenica koje sam ispitivala terenskim istraživanjem, u mjesnome govoru Lopara najplodniji je sufiks *-ina*. Manje plodan, ali zastupljen je i sufiks *-čina*. Također, sufiksi *-ina* i *-čina* su i među najplodnijima i u tvorbi uvećanica u hrvatskome standardnome jeziku.

Primjeri izvedenica iz imenica muškoga roda tvoreni sufiksom *-ina*:

amul`ina (amul + -ina) 'veli amul', *and`elina* (anđel + -ina) 'veli anđel', *bakalar`ina* (bakalar + -ina) 'veli bakalar', *balkon`ina* (balkon + -ina) 'veli balkon', *baškot`ina* (baškot + -ina) 'veli baškot', *b`iserina* (biser + -ina) 'veli biser', *bob`ina* (bob + -ina) 'veli bob', *bocun`ina* (bocun + -ina) 'veli bocun', *bokun`ina* (bokun + -ina) 'veli bokun', *bor`ina* (bor + -ina) 'veli bor', *botun`ina* (botun + -ina) 'veli botun', *brat`ina* (brat + -ina) 'veli brat', 'hrabar brat', 'snažan brat', *b`rčina* (brk + -ina) 'veli brk', *brod`ina* (brod + -ina) 'veli brod', *bubr`izina* (bubrig + -ina) 'veli bubrig', *bumbon`ina* (bumbon + -ina) 'veli bumbon', *bušt`ina* (buštin + -ina) 'veli buštin', *c`ukarina* (cukar + -ina) 'puno cukra', *cvet`ina* (cvet + -ina) 'veli cvet', *čaj`ina* (čaj + -ina) 'jaki čaj', *čempres`ina* (čempres + -ina) 'veli čempres', *čov`icina* (čovik + -ina) 'veli čovik', 'hrabar čovik', 'dobar čovik', *črv`ina* (črv + -ina) 'veli črv', *d`edina* (ded + -ina) 'veli ded', 'dobar ded', *dlan`ina* (dlan + -ina) 'veli dlan', *d`oktorina* (doktor + -ina) 'veli doktor', 'hrabar doktor', *dr`obina* (drob + -ina) 'veli drob', *duh`anina* (duhan + -ina) 'jaki duhan', *facol`ina* (facol + -ina) 'veli facol', *fažol`ina* (fažol + -ina) 'veli fažol', *feral`ina* (feral + -ina) 'veli feral', *glas`ina* (glas + -ina) 'jaki glas', *grad`ina* (grad + -ina) 'veli grad', *grozd`ina* (grozd + -ina) 'veli grozd', *gulaš`ina* (gulaš + -ina) 'ukusan gulaš', *hotel`ina* (hotel + -ina) 'veli hotel', *hrostul`ina* (hrostul + -ina) 'veli hrostul', *jarbol`ina* (jarbol + -ina) 'veli jarbol', *jastuč`ina* (jastuk + -ina) 'veli jastuk', *kabl`ina* (kabal + -ina) 'veli kabal', *kamion`ina* (kamion + -ina) 'veli kamion', *kamižot`ina* (kamižot + -ina) 'veli kamižot', *kanal`ina* (kanal + -ina) 'veli kanal', *kantun`ina* (kantun + -ina) 'veli kantun', *kip`ina* (kip + -ina) 'veli kip', *klobuč`ina* (klobuk + -ina) 'veli klobuk', *ključ`ina* (ključ + -ina) 'veli ključ', *konj`ina* (konj + -ina) 'veli konj', 'tvrdoglav čovik', *koren`ina* (koren + -ina) 'veli koren', *kos`ina* (kos + -ina) 'veli kos', *kotač`ina* (kotač + -ina) 'veli kotač', *križ`ina* (križ + -ina) 'veli križ', 'stari križ', 'ružan križ', *kruš`ina* (kruh + -ina) 'veli kruh', 'dobar kruh', *kušin`ina* (kušin + -ina) 'veli kušin', *lakt`ina* (lakat + -ina) 'veli lakat', *lavor`ina* (lavor + -ina) 'veli lavor',

maštelina (maštel + -ina) 'veli maštel', *medvìdina* (medvid + -ina) 'veli medvid', 'debel čovik', *mihurina* (mihur + -ina) 'veli mihur', *mostina* (most + -ina) 'veli most', *mulina* (mul + -ina) 'veli mul', *maškarina* (maškar + -ina) 'veli maškar', *nohtina* (nohat + -ina) 'veli nohat', *nosina* (nos + -ina) 'veli nos', *nožina* (nož + -ina) 'veli nož', *obèdina* (obed + -ina) 'bogat obed', *oblačina* (oblak + -ina) 'veli oblak', *oltarina* (oltar + -ina) 'veli oltar', 'bogat oltar', *opancina* (opanak + -ina) 'veli opanak', *orišina* (orih + -ina) 'veli orih', *ormarina* (ormar + -ina) 'veli ormar', *panjina* (panj + -ina) 'veli panj', *papirina* (papir + -ina) 'veli papir', *pàsina* (pas + -ina) 'veli pas', 'opasan pas', *pâučina* (pauk + -ina) 'veli pauk', *petešina* (peteh + -ina) 'veli peteh', *pijätina* (pijat + -ina) 'veli pijat', *pinèlina* (pinel + -ina) 'veli pinel', *pirunina* (pirun + -ina) 'veli pirun', *postolina* (postol + -ina) 'veli postol', *potočina* (potok + -ina) 'veli potok', *priščina* (prišt + -ina) 'veli prišt', *pumidorina* (pumidor + -ina) 'veli pumidor', *rećina* (rećin + -ina) 'veli rećin', *refulina* (reful + -ina) 'veli reful', 'snažan reful', *repina* (rep + -ina) 'veli rep', *seljčina* (seljak + -ina) 'osoba ka se ponaša prostački, nepristojno', 'neodgojen čovjek', *snizina* (snig + -ina) 'obilan snig', 'velika količina sniga', *stolina* (stol + -ina) 'veli stol', *sufitina* (sufit + -ina) 'veli sufit', *šćapina* (šćap + -ina) 'veli šćap', *špažina* (špag + -ina) 'veli špag', *špaherina* (špaher + -ina) 'veli špaher', *špèhina* (špeh + -ina) 'veliki komad špeha', *šugamanina* (šugaman + -ina) 'veli šugaman', *tavijolina* (tavijol + -ina) 'veli tavijol', *tèpišina* (tepih + -ina) 'veli tepih', *tìčina* (tic + -ina) 'veli tić', *tovorina* (tovor + -ina) 'veli tovor', 'tvrdoglav čovik', *tràktorina* (traktor + -ina) 'veli traktor', *važina* (važ + -ina) 'veli važ', *vražina* (vrag + -ina) 'veli vrag', *zajičina* (zajik + -ina) 'veli zajik', *zečina* (zec + -ina) 'veli zec', *zubina* (zub + -ina) 'veli zub', *žmuljina* (žmulj + -ina) 'veli žmulj'.

Primjeri izvedenica iz imenica muškoga roda tvoreni sufiksom -čina:

balončina (balon + -čina) 'veli balon', *kamenčina* (kamen + -čina) 'veli kamen', *lopovčina* (lopov + -čina) 'onaj ki puno krade', 'onaj ki vara', *majmunčina*

(majmun + -čina) 'veli majmun', 'onaj ki je glup', *mlinčina* (mlin + -čina) 'veli mlin', *prasčina* (pras + -čina) 'veli prasac', 'onaj ki je neuredan', 'onaj ki nima dostojanstva', *rukavčina* (rukav + -čina) 'veli rukav', *sinčina* (sin + -čina) 'veli sin'.

U analiziranom je prikupljenom materijalu ukupno 127 uvećanica primjeri muškoga roda. Većina uvećanica tvorena je sufiksom *-ina*, njih 119, a sufiksom *-čina* tvoreno je 8 uvećanica.

3.1.2. Tvorba uvećanica ženskoga roda

Analiza uvećanica ženskoga roda, prikupljenih ovim terenskim istraživanjem pokazala je da je u toj kategoriji u mjesnome govoru Lopara najplodniji sufiks *-ina*. Također, sufiks *-ina* je među najplodnijima i u tvorbi uvećanica u hrvatskome standardnome jeziku. U mjesnome govoru Lopara još se javlja sufiks *-ičina* i jedan primjer potvrđuje sufiks *-čina*.

Primjeri izvedenica iz imenica ženskoga roda tvoreni sufiksom *-ina*:

bàbina (bab + -ina) 'stara baba', 'zločesta baba', *bāčvina* (bačv + -ina) 'vela bačva', *bàlina* (bal + -ina) 'vela bala', *banderina* (bander + -ina) 'vela bandera', *bārčina* (bark + -ina) 'vela barka', *bīčvina* (bičv + -ina) 'vela bičva', *blūžina* (bluz + -ina) 'vela bluz', *bòčina* (boc + -ina) 'vela boca', *bōršina* (borš + -ina) 'vela borša', *brādina* (brad + -ina), 'vela brada', 'neuredna brada', *brūkvina* (brukv + -ina), 'vela brukva', 'stara brukva', *butižina* (butig + -ina) 'vela butiga', *ceduljina* (cedulj + -ina) 'vela cedulja', *cèstina* (cest + -ina) 'vela cesta', *crikvina* (crikv + -ina) 'vela crikva', *cùrina* (cur + -ina) 'vela cura', *čāšina* (čaš + -ina) 'vela čaša', *čētkina* (četak + -ina) 'vela četka', *ćikulāđina* (ćikulad + -ina) 'vela ćikulada', *daščina* (dask + -ina) 'vela daska', *divōjčina* (divojk + -ina) 'vridna divojka', *dlâčina* (dlak + -ina) 'vela dlaka', *dēčina* (dek + -ina) 'vela deka', 'stara deka',

fārbìna (farb + -ina) 'puno farbe', 'jaka farba', *fěštìna* (fešt + -ina) 'vela fešta',
fětina (fet + -ina) 'vela feta', *fotěljina* (fotelj + -ina) 'vela fotelja', *glāvìna* (glav +
 -ina) 'vela glava', *hāljinā* (halj + -ina) 'vela halja', *iglìna* (igl + -ina) 'vela igla',
jušìna (juh + -ina) 'puno juhe', *kantìna* (kant + -ina) 'vela kanta', *kāpina* (kap + -
 ina) 'vela kapa', *kapèlina* (kapel + -ina) 'vela kapela', *kāpùlina* (kapul + -ina)
 'vela kapula', 'jaka kapula', *katridìna* (katrid + -ina) 'vela katrida', *knjižìna* (knjig
 + -ina) 'vela knjiga', *kočìna* (koć + -ina) 'vela koća', *kokošìna* (kokoš + -ina) 'vela
 kokoš', *koprìvina* (koprv + -ina) 'vela kopriva', *koščìna* (kost + -ina) 'vela kost',
košùljina (košulj + -ina) 'vela košulja', *kozìna* (koz + -ina) 'vela koza', 'pogrdan
 naziv za ženu', *kožina* (kož + -ina) 'vela koža', *krāvina* (krav + -ina) 'vela krava'
 'pogrdan naziv za ženu', *křpina* (krp + -ina) 'vela krpa', *krùnina* (krun + -ina)
 'vela kruna', *kùćina* (kuć + -ina) 'vela kuća', *kurdèlina* (kurdel + -ina) 'vela
 kurdela', *kuvertìna* (kuvert + -ina) 'vela kuverta', *kvākina* (kvak + -ina) 'vela
 kvaka', *kvřgina* (kvrg + -ina) 'vela kvrga', *lampìna* (lamp + -ina) 'vela lampa',
lanternìna (lantern + -ina) 'vela lanterna', *lětvina* (letv + -ina) 'vela letva',
ležaljčìna (ležaljk + -ina) 'vela ležaljka', *lopātina* (lopat + -ina) 'vela lopata',
lumbrelìna (lumbrel + -ina) 'vela lumbrela', *marētina* (maret + -ina) 'vela
 mareta', *māskina* (mask + -ina) 'vela maska', *māškinā* (mašk + -ina) 'vela maška',
mašìnina (mašin + -ina) 'vela mašina', *metlìna* (metl + -ina) 'vela metla', *mìsina*
 (mis + -ina) 'vela misa', *mřkvina* (mrkv + -ina) 'vela mrkva', *mrižina* (mriž + -
 ina) 'vela mriža', 'stara mriža', *mùšina* (muh + -ina) 'vela muha', 'dosadna muha',
neverìna (never + -ina) 'vela nevera', *nevestìna* (nevest + -ina) 'zla nevesta', 'lena
 nevesta', *nožìna* (nog + -ina) 'vela noga', *njìvina* (njiv + -ina) 'vela njiva',
olovčìna (olovk + -ina) 'vela olovka', *ovčìna* (ovc + -ina) 'vela ovca', *pāpričina*
 (paprik + -ina) 'vela paprika', *patānìna* (patan + -ina) 'vela patana', *plāhtina*
 (plaht + -ina) 'vela plahta', *plōčina* (ploč + -ina) 'vela ploča', *pečìna* (peč + -ina)
 'vela peč', *postiljina* (postilj + -ina) 'vela postilja', *poličina* (polic + -ina) 'vela
 polica', *pulintìna* (pulint + -ina) 'puno pulinte', *rakìjina* (rakij + -ina) 'jaka rakija',
rìbina (rib + -ina) 'vela riba', *ručìna* (ruk + -ina) 'vela ruka', *ružìna* (ruž + -ina)

'vela ruža', 'ružna ruža', *sikìrina* (sikir + -ina) 'vela sikira', *sestrìna* (sestr + -ina) 'zla sestra', *sličina* (slik + -ina) 'vela slika', 'ružna slika', *smokvìna* (smokv + -ina) 'vela smokva', *spùžvina* (spužv + -ina) 'vela spužva', *sùzina* (suz + -ina) 'vela suza', *šenìcina* (šenic + -ina) 'velika količina šenice', 'stara šenica', *šìbina* (šib + -ina) 'vela šiba', *škätulina* (škatul + -ina) 'vela škatula', *škinìna* (škin + -ina) 'vela škina', *školìna* (škol + -ina) 'vela škola', *špinìna* (špin + -ina) 'vela špina', *štàlina* (štal + -ina) 'vela štala', *štručìna* (štruc + -ina) 'vela štruca', *tavìna* (tav + -ina) 'vela tava', 'stara tava', *taškìna* (tašk + -ina) 'vela taška', *ptičina* (ptic + -ina) 'vela ptica', *tìkvina* (tikv + -ina) 'vela tikva', 'glupa osoba', *tortìna* (tort + -ina) 'vela torta', *torbìna* (torb + -ina) 'vela torba', *tòčkina* (točk + -ina) 'vela točka', *veštìna* (vešt + -ina) 'vela vešta', 'stara vešta', 'ružna vešta', *vičèrina* (vičer + -ina) 'obilna vičera', *zàstavina* (zastav + -ina) 'vela zastava', *zbičìna* (zbic + -ina) 'vela zbica' 'debeli zbica', *zdèlina* (zdel + -ina) 'vela zdela', 'stara zdela', 'ružna zdela', *zvèzdìna* (zvezd + -ina) 'vela zvezda', *žličina* (žlic + -ina) 'vela žlica'.

Primjeri izvedenica iz imenica ženskoga roda tvoreni sufiksom *-ičina*:

kabanìčina (kaban + -ičina) 'vela kabanica', *kâdičina* (kad + -ičina) 'vela kada', *kadinìčina* (kadin + -ičina) 'vela kadina', *kafičina* (kaf + -ičina) 'loša kafa', 'velika količina kave', *žigeričina* (žiger + -ičina) 'velika količina žigerice', 'loša žigerica'.

Primjer izvedenice iz imenice ženskoga roda tvorena sufiksom *-dina*:
kulajdìna (kulaj + -dina) 'vela kulajna'.

Među analiziranim primjerima uvećanica ženskoga roda u mjesnome govoru Lopara zabilježen je i primjer *pluralie tantum*, odnosno imenice koja svoj oblik ima samo u množini te je njezina umanjena tvorena sufiksom *-ine*. Polazni oblik leksema *gàcine* (gac + -ine) glasi *gàce* te je to imenica ženskoga roda u množini.

Ukupan broj analiziranih deminutiva ženskoga roda u mjesnome govoru Lopara je 133.

Sufiksom *-ina* u mjesnom govoru Lopara tvoreno je 127 potvrđenih primjera, dok je sufiksom *-ičina* izvedeno 5 primjera te sufiksom *-dina* 1 primjer.

3.1.3. Tvorba uvećanica srednjega roda

Analizom uvećanica srednjega roda u mjesnome govoru Lopara najplodnijom se pokaz sufiks *-ino*, jedan primjer potvrđuje sufiks *-entino* i jedan sufiks *-čino*.

Primjeri izvedenica iz imenica srednjega roda tvoreni sufiksom *-ino*:

bèdrino (bedr + *-ino*) 'velo bedro', *cidilino* (cidil + *-ino*) 'velo cidilo', *čelino* (čel + *-ino*) 'velo čelo', *délino* (del + *-ino*) 'velo delo', *drvino* (drv + *-ino*) 'velo drvo', *gřlino* (grl + *-ino*) 'velo grlo', *jajino* (jaj + *-ino*) 'velo jaje', *kolènino* (kolen + *-ino*) 'velo koleno', *kopitino* (kopit + *-ino*) 'velo kopito', *kriřino* (kril + *-ino*) 'velo krilo', *mesino* (mes + *-ino*) 'velika količina mesa', *odelino* (odel + *-ino*) 'velo odelo', *okino* (ok + *-ino*) 'velo oko', *pismino* (pism + *-ino*) 'velo pismo', *rālino* (ral + *-ino*) 'velo ralo', *ramino* (ram + *-ino*) 'velo rame', *selino* (sel + *-ino*) 'velo selo', *srebrino* (srebr + *-ino*) 'velika količina srebra', 'velik komad srebra', *stablino* (stabl + *-ino*) 'velo stablo', *staklino* (stakl + *-ino*) 'velo staklo', *stopalino* (stopal + *-ino*) 'velo stopalo', *suncino* (sunc + *-ino*) 'velo sunce', *svitlino* (svitl + *-ino*) 'jako svitlo', *testino* (test + *-ino*) 'velo testo', *ušino* (uh + *-ino*) 'velo uho', *vinino* (vin + *-ino*) 'jako vino', 'loše vino', 'velika količina vina', *željezino* (željez + *-ino*) 'velo željezo', 'staro željezo'.

Primjer *ditentino* (dit + *-entino*) 'velo dite' potvrđuje sufiks *-entino* koji je prisutan u mjesnome govoru Lopara. Potvrđena je *pluralia tantum* uvećanice

srednjega roda *vratiina* (vrat + -ina) 'vela vrata' te je tvorena sufiksom *-ina*. Polazni oblik leksema *vratiina* (vrat + -ina) glasi *vrâta* te je to imenica srednjega roda u množini, što je već navedeno pri tvorbi umanjjenica.

Tvorbena analiza potvrdila je kako su gotovo sve uvećanice tvorene sufiksom *-ino* tvorene od imenica srednjega roda.

Analizirani primjeri za ovoga istraživanja prikupljenih uvećanica srednjega roda u mjesnome govoru Lopara potvrdili su ukupno 34 uvećanice. Većina uvećanica tvorena je sufiksom *-ino*, njih 32, sufiksom *-ina* izvedeno je jedna uvećanica i jedna uvećanica potvrđuje sufiks *-entino*.

3.1.4. Glasovne promjene pri tvorbi uvećanica

Prilikom tvorbe uvećanica u mjesnome govoru Lopara javljaju se glasovne promjene do kojih dolazi na tvorbenom šavu pri dodiru osnove i sufiksa.

U tvorbi umanjjenica u govoru Lopara nastalih od imenica muškoga roda javljaju se promjene */c/ > /č/, /k/ > /č/, /t/ > /č/, /h/ > /š/, /s/ > /š/, /g/ > /ž/, /č/ > /h/ i /k/ > /h/*.

Prva je ovjerena promjena do koje u govoru Lopara dolazi na tvorbenom šavu kod uvećanica nastalih od imenica muškoga roda palatalizacija u kojoj */k/ > /č/, /h/ > /š/, /g/ > /ž/, /c/ > /č/*.

/k/ > /č/: *brčina* (brk + -ina), *čovičina* (čovik + -ina), *jastučina* (jastuk + -ina), *klobučina* (klobuk + -ina), *oblačina* (oblak + -ina), *opancina* (opanak + -ina), *pâučina* (pauk + -ina), *potočina* (potok + -ina), *seljačina* (seljak + -ina), *zajîčina* (zajik + -ina);

/h/ > /š/: *krùšina* (kruh + -ina), *orišina* (orih + -ina), *petešina* (peteh + -ina), *tepišina* (tepih + -ina);

/g/ > /ž/: *bubržiina* (bubrig + -ina), *snižiina* (snig + -ina), *špažiina* (špag + -ina), *vražiina* (vrag + -ina);

/c/ > /č/: *tičina* (tic + -ina), *zečina* (zec + -ina).

Alternacija suglasničkih skupova *št* > *šč* potvrđena je u primjeru *priščina* (prišt + -ina).

Glasovna promjena nepostojanog *a* potvrđena je u ovim primjerima: *laktina* (lakat + -ina), *nohtina* (nohat + -ina), *opancina* (opanak + -ina).

Ovjerena promjena do koje dolazi na tvorbenom šavu kod uvećanica ženskoga roda palatalizacija u kojoj /k/ > /č/, /c/ > /č/, /h/ > /š/, /g/ > /ž/:

/k/ > /č/: *bārčina* (bark + -ina), *divōjčina* (divojk + -ina), *dlâčina* (dlak + -ina), *děčina* (dek + -ina), *ležaljčina* (ležaljk + -ina), *olovčina* (olovk + -ina), *păpričina* (paprik + -ina), *ručina* (ruk + -ina), *sličina* (slik + -ina);

/c/ > /č/: *bòčina* (boc + -ina), *ovčina* (ovc + -ina), *poličina* (polic + -ina), *šeničina* (šenic + -ina), *štručina* (štruc + -ina), *ptičina* (ptic + -ina), *zbičina* (zbic + -ina), *žličina* (žlic + -ina);

/g/ > /ž/: *butižina* (butig + -ina), *knjižina* (knjig + -ina), *nožina* (nog + -ina);

/h/ > /š/: *jušina* (juh + -ina), *mùšina* (muh + -ina).

Primjer uvećanice *daščina* (dask + -ina) > *dasćina* > *daščina*) potvrđuje alternaciju suglasničkih skupova *sk* > *šč*.

Uvećanica *koščina* (kost + -ina) potvrđuje alternaciju suglasničkih skupova *st* > *šč*.

Kao i pri tvorbi umanjenica, tako se i kod uvećanica javlja slabljenje napetosti šumnika u zatvorenom slogu. Zabilježena je kod uvećanica muškoga roda: *nohtina* (nokat + -ina), *špèhina* (špek + -ina) te kod uvećanice ženskoga roda: *màškina* (mačk + -ina).

Ovjerena promjena do koje dolazi na tvorbenom šavu kod uvećanica srednjega roda je palatalizacija u kojoj /c/ > /č/ i /h/ > /š/:

/c/ > /č/: *suncino* (sunc + -ino);

/h/ > /š/: *ušino* (uh + -ino).

4. ZAKLJUČAK

Predmet istraživanja ovoga diplomskoga rada je tvorba imenica obilježena značenja odnosno umanjenica i uvećanica u mjesnome govoru Lopara koji pripada čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu, odnosno njegovu rubnom poddijalektu.

Loparski govor istraživala je Zvezdana Pičuljan za potrebe diplomskoga rada 1986. godine. Iva je Lukežić istraživala 1985. za potrebe doktorske disertacije posebnim upitnikom određene jezične značajke velikoga broja govora koja je kasnije uključila u ikavsko-ekavski dijalekt. U govorima na otoku Rabu stavila je naglasak na akcentuaciju, ali i druge značajke. Istražila je svih osam mjesnih govora, a govor Raba i za potrebe dijalektološkog atlasa suvremeni govor mjesta Rab.

Jezične značajke koje su potvrđene u ogledu govora i koje dokazuju da loparski govor pripada čakavskome narječju su upotreba zamjenice *ča* i njezinih oblika *zač*, *poč*, *nač*, *vač*, *uč*, *ništo*, vokalizacija slaboga poluglasa, refleks fonema ξ kao /a/ iza palatala, ikavsko-ekavski refleks jata u skladu s jezičnim pravilom Jakubinskoga i Meyera, pojave u kojima se očituje tendencija jake vokalnosti, dvoakcenatska akcentuacija s prednaglasnom duljinom, nepostojanje zvučne afrikate /ʒ/, slabljenje šumnika na dočetu zatvorenog sloga i oblici glagola biti za tvorbu kondicionala.

U ovom je diplomskom radu prikazana analiza tvorbe umanjenica i uvećanica u mjesnome govoru Lopara provedena na građi koja je prikupljena i ovjerena kod govornika loparskoga govora. Analiza prikupljenje i ovjerene građe, konkretno umanjenica i uvećanica muškoga, ženskoga i srednjega roda, pokazala je plodnost ovoga tvorbenoga načina u tvorbi imenica obilježena značenja u loparskome govoru, kao i brojnost i zastupljenost primjera tvorenih pojedinim sufiksima u imenica svih triju rodova. Tvorbenom je analizom

pokazano da je derivacijska tvorba imenica jedina te da su sve izvedenice tvorene po obrascu imenica + sufiks.

Analiza umanjena muškoga roda u mjesnome govoru Lopara pokazala je kako je najveći broj umanjena tvoren sufiksom *-ić*, dok ih je manji broj tvoren sufiksom *-čić*. S druge strane, većina uvećanica nastalih od imenica muškoga roda tvorena je sufiksom *-ina*, a samo u nekoliko primjera ovjeren je sufiks *-čina*.

U analizi imenica ženskoga roda utvrđen je najveći broj umanjena tvorenih sufiksom *-ica*, dok je u samo jednom primjeru ovjeren sufiks *-čica*. Najplodniji sufiks kod uvećanica nastalih od imenica ženskoga roda je *-ina*, dok je sufiksom *-ičina* izvedeno nekoliko primjera te samo jedan primjer potvrđuje sufiks *-dina*.

Ono što je ovjerenjeno u tvorbi umanjena i uvećanica i u muškome i u ženskome rodu jesu primjeri tvorbe imenice jednoga roda sufiksom karakterističnim za neki drugi rod, odnosno na imenicu muškoga roda dodan je sufiks tipičan za ženski rod, i obrnuto.

Tvorbena analiza umanjena srednjega roda pokazuje znatno manji broj primjera u odnosu na muški i ženski rod, što je sasvim očekivano s obzirom na status imenica srednjega roda u hrvatskome standardnome jeziku i organskim idiomima. Najplodniji sufiksi za tvorbu umanjena srednjega roda su *-ašce* i *-ce*, ali također su i sufiksi *-ešce*, *-ašca*, *-ence* i *-čić*. U loparskome idiomu uvećanice srednjega roda najčešće su tvorene sufiksom *-ino* te se pojavljuje po jedan primjer tvoren sufiksom *-ina* i *-entino*.

U tvorbi umanjena i uvećanica javljaju se određene glasovne promjene: /k/ > /č/, /k/ > /ć/ /h/ > /š/, /g/ > /ž/, /c/ > /č/, alternacija suglasničkih skupova *št* > *šč* i /st/ > /šč/ te nepostojano *a*, kao i slabljenje napetosti šumnika u zatvorenom slogu.

Osim što su me na odluku pisanja diplomskoga rada na temu *Tvorba imenica obilježena značenja u mjesnome govoru Lopara* potaknule prof. dr. sc. Silvana Vranić i asistentica dr. sc. Ivana Nežić svojim pristupom prema samim kolegijima, kao i načinom na koji su prenosile znanje, potaknula me i ljubav prema rodnome govoru s kojim sam u kontaktu od djetinjstva. To je jezik na kojem sam progovorila prve slogove i riječi, učila prve pjesme napamet koje je uvijek pjevala moja baka i jednostavno sam emocionalno vezana uz rodni kraj i rodni jezik. Iako sam upisala fakultet u Rijeci nisam prestala u obiteljskom i prijateljskom okruženju govoriti po „loparskom“.

Mjesni govor Lopara, kao što je i pokazano i u ovom radu, uspio je očuvati velik broj svojih tipičnih jezičnih značajki unatoč kulturnim i društvenim čimbenicima koji su utjecali na njegov razvoj. Smatram da ima još dosta jezičnih segmenata koje se u loparskom govoru mogu istraživati od morfologije pa do leksičkih aspekata koji uopće nisu istraživani.

Danas kad god dođete u Lopar uvijek ćete čuti loparsko „r“ i domaće ljude kako razgovaraju čakavštinom. Iako mladi ljudi sve više odlaze u potragu za kruhom i obrazovanjem loparski govor se dobro čuva i njeguje. Kako mi kažemo: „*Riči se nisû zatřle*“ i sve dok budu postojali i govornici mjesnoga govora Lopara, i taj će se govor očuvati kao spomenik govorne baštine.

Rodni je jezik blago prema kojemu se svaki čovjek mora odnositi s ljubavlju i poštovanjem, treba ga uvijek nositi sa sobom i ne sramiti se govoriti ga, već ga čuvati i njegovati. Rodni jezik označuje put svakoga ljudskoga bića i pomoću njega ono ulazi u društvo, čini svojom kulturu grupe kojoj pripada, i na taj način jezik pripada čovjeku i čovjek pripada jeziku.

5. SAŽETAK

Cilj ovoga rada bio je opisati tvorbu imenica obilježena značenja u mjesnom govoru Lopara. Taj mjesni govor pripada ikavsko-ekavskom čakavskom dijalektu, konkretno njegovu rubnom poddijalektu, te se u radu donosi i kratak prikaz nekih jezičnih značajki toga govora. Središnji dio rada posvećen je tvorbi umanjenica i uvećanica od imenica svih triju rodova (muškoga, ženskoga i srednjeg) u loparskom mjesnome govoru. Pregledno se analiziraju svi sufixi koji su tijekom ovoga istraživanja potvrđeni u tvorbi umanjenica i uvećanica, opisuje se zastupljenost, odnosno plodnost pojedinih sufikasa, te se prikazuju glasovne promjene koje su zabilježene u dijelu prikupljene građe.

Ključne riječi: čakavsko narječje, ikavsko-ekavski dijalekt, rubni poddijalekt, mjesni govor Lopara, tvorba riječi, tvorba imenica, tvorba umanjenica, tvorba uvećanica, prefiksalna tvorba, glasovne promjene.

6. SUMMARY

The aim of this study is to describe the formation of diminutives and augmentatives in the local speech of Lopar. This local speech belongs to Čakavian group of dialects i.e. Ikavian-Ekavian dialect, specifically to its peripheral subdialect. In addition, this paper provides a brief overview of several linguistic features of that speech. Central part of the paper deals with formation of diminutives and augmentatives from masculine, feminine and gender neutral nouns in the local speech of Lopar. This paper also provides a systematic analysis of all suffixes found during the research of diminutive and augmentative formation. There is a description of representation and productivity of suffixes as well as the sound changes noted in a part of collected data.

Key words: Čakavian dialect, Ikavian-Ekavian dialect, peripheral subdialect, local speech of Lopar, word formation, prefixes, sound changes.

7. LITERATURA

1. Babić, Stjepan *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, Nakladni zavod Globus (HAZU), Zagreb 2002.
2. Barić, Eugenija – Lončarić, Mijo – Malić, Dragica - Pavešić, Slavko – Peti, Mirko – Zečević, Vesna – Znika, Marija, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb 1997.
3. Brozović, Dalibor, *Čakavsko narječje*, u: Brozović, Dalibor – Ivić, Pavle, *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb 1988, str. 80-90.
4. Finka, Babić, *Čakavsko narječje*, u: *Čakavska rič*, 1, Split 1971.
5. Kušar, Marcel, *Rapski dijalekt*, Rad JAZU, knj. 118, Zagreb 1894.
6. Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2, Čakavsko narječje*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb 2009.
7. Lukežić, Iva, *Čakavsko ikavsko- ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1990.
8. Lukežić, Iva, *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica 1998.
9. Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja*, 1. Fonologija Hrvatska sveučilišna naklada Zagreb, Zagreb 2012.
10. Lukežić, Iva, *O govorima na otoku Rabu*, Rapski zbornik 2, Matica hrvatska 2009.
11. Matasović, Ranko, *Poredbeno povijesna gramatika hrvatskoga jezika*, Matica hrvatska, Zagreb 2008.
12. Moguš, Milan, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb 1977.
13. Nežić, Ivana, *O tvorbi imenica u govoru Brovinja*, u: *Riječki filološki dani*, br. 9, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka 2014 str. 421-431.
14. Novak, Kristian; Štebih Golub, Barbara, *Značenje umanjjenica u kajkavskome hrvatskome književnome jeziku*, *Fluminensia*, god. (2016.)

15. Silić, Josip; Pranjković, Ivo, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb 2007.
16. Turk, Hrvoje, Turk Šarić, Helena, *Lopar turistička prošlost i sadašnjost*, Lopar 2010.
17. Vulić, Sanja, *Tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima*, Rijeka 2005. (doktorska disertacija)
18. Vulić, Sanja, *Odnos tvorbe riječi prema drugim granama jezikoslovlja na primjeru gradišćanskohrvatskih idioma*, u: Čakavska rič, br.1, Književni krug Split, Split 2007 str. 85-103.
19. Vulić, Sanja, *Prefiksarno-sufiksalna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima*, u: Čakavska rič, br. 1, Književni krug Split, Split 2007 str. 121-138.
20. Vulić, Sanja, *Čista prefiksalna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima*, u: Croatica et Slavica Iafertina, br. 3, 2007, str. 81-91.
21. Vulić, Sanja, *Sufiksalna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim kajkavskim govorima*, u: Riječki filološki dani 5, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2004., str. 585-598.